

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nordens Domkirker

FORENINGEN NORDEN 1962

Redaktør: ERIK ANDERSEN, Danmark,
med bistand af CARL JUST, Norge, VEIKKO KARSMA, Finland,
OTTO NORN, Danmark, FINN TULINIUS, Island, og
ULLA AF BURÉN, Sverige.

FOTOGRAFIER: *Danmark*: Berlingske Reklamefoto 12, 13. Clausen Foto, Ålborg, 23n. Henrik Clausen, Roskilde, 19. Niels Elswing 14. Gabs, Tønder, 18n. Kino-Foto, Odense, 17. Nationalmuseet 11, 15, 20, 24, 25, 26. Nordisk Pressefoto A/S 10, 14, 16, 18ø, 23ø. Zacho-Foto, Viborg, (Nord. Pressefoto A/S) 13. *Finland*: Albin Aaltonen, Lapua, 33ø. Finlands Nationalmuseum 28. Hede Foto, Åbo, 41, 42. Jänis, Kuopio, 32. Laatuvaamo Laukka 39, 40. *Island*: Th. Josephsson 44-46. *Norge*: Atelier K. K., Bergen, 48, 49. Per H. Baugstø 55. Olaf A. Ellingsen, Stavanger, 62, 63. Fotograf Schrøder 56-58. Henriksen & Steen A/S 59. Mittet Foto A/S, Oslo, 50, 51, 54, 64. Carl Normann, Hamar 52, 53. Norsk Telegrambyrå's Billed- og Klisjeavdeling A/S 60, 61. *Sverige*: Antikvarisk Topografiska Arkivet (ATA) 71n. Iwar Anderson (ATA) 74, 80. Blombergs Bilder, Stockholm, 72. Foto-Backofen 89. HT-Bild, Göteborg, 70. Lunds Universitets historiske Museum 78. Refot, Stockholm, 73, 75-77, 79, 81-88, 91-94. Sune Sundahl 95, 96. Svenska Turisttrafikförbundet 71ø.

Et billedværk på 96 sider om Nordens Domkirker må nødvendigvis have sin begrænsning. Denne ligger dels i, at enkelte kirker kun repræsenteres med ét billede, dels i, at visse kirker, som tidligere har været bispekirker, ikke er medtaget (Slesvig i Sønderjylland, Dalby i Skåne, Børglum og Vestervig i Nørrejylland). Til gengæld har det været muligt at medtage billeder af værdifulde enkeltheder i flere af domkirkerne.

Erik Andersen.

Billedfortegnelse

Danmark:

Haderslev	10
Helsingør	12
København	13
Maribo	15
Odense	16
Ribe	18
Roskilde	19
Viborg	21
Ålborg	23
Århus	24
Grønland: Gardar	26

Færøerne:

Kirkebø	26
-------------------	----

Finland:

Borgå	28
Helsingfors	30
Kuopio	32
Lapua	33
St. Michel	34
Tammerfors	36
Uleåborg	39
Åbo	41

Island:

Holar	44
-----------------	----

Reykjavik	46
Skalholt	46

Norge:

Bergen	48
Bodø	50
Hamar	52
Kristiansand	54
Nidaros (Trondheim)	56
Oslo	59
Stavanger	62
Tromsø	64
Tønsberg	66

Sverige:

Göteborg	70
Härnösand	71
Kalmar	72
Karlstad	73
Linköping	74
Luleå	76
Lund	77
Skara	81
Stockholm	83
Strängnäs	87
Uppsala	89
Visby	92
Västerås	93
Växjö	95

Nordens Domkirker

Af

OTTO NORN

Dr. phil., Museumsinspektør

SKØNT Ordet DOMKIRKE ogsaa i den protestantiske Nordboers Øren har Klang af dybe Klokketoner og festligt Orgelbrus, maa erindres, at en Domkirke oprindeligt baade var en kirkelig Institution og dennes arkitektoniske Ramme. Saaledes er det stadig i de katolske Lande, men ikke her, hvor Domkirken som Institution mistede sit egentlige Indhold ved Reformationen. Indtil da var Nordens Domkirker ikke blot Den højeste Herres, men tillige Overhyrdens, Biskoppens Hus (Domus), Stiftets Hovedkirke med hertil hørende administrative Apparat. I Domkirkens fornemste Rum – Koret, der strengt var adskilt fra Menighedens – Skibet, stod Biskoppens Trone (Kathedra, hvoraf Ordet Kathedral). Ved Domkirkens Hovedalter udøvede Biskoppen de højhellige Handlinger, som var blevet ham overdraget af Christi Statholder paa Jorden, Den øverste Biskop i Rom, hvis Domkirke ved Lateranet var hele Verdens, ikke blot Roms Domkirke. Ingen Domkirke kunde oprettes, uden at Paven medvirkede hertil, og han alene forbeholdt sig Retten til at konstituere en Biskop. Domkirken havde Forrang fremfor alle andre Kirker i Bispedømmet, her blev Den hellige Olie indviet og opbevaret, og Domkapitlet, det klosterlige Samfund af Præster, som fast var knyttet til Domkirken, holdt daglige Tjenester i dens rummelige Kor. Paa Højtidsdage var Messerne ledsaget af Musik og forbundet med Processioner. Ved Domkirken fandtes baade Lærdoms- og Musikskoler, her blomstrede Videnskab og Kunst omkaf til Guds Ære.

Domkirken tiltrak i Tusindtal Pilgrimmene, som med Undren og Ærefrygt betragtede dens vældige Skatte af hellige Relikvier og skønne Kunstværker. Pilgrimmenes talløse Skare strømmer endnu gennem Christenhedens Lande; den rummer saavel troende, for hvem Domkirken er Den Højstes Hus, som Turister, der ikke spørger efter Guds jordiske Adresse, men gerne beriger deres Aand ved Kathedralens Kunst.

Saa nært som Domkirken er knyttet til den romersk-katolske Kirkes Præsteskabs-Pyramide med Paven, Apostelfyrsten Peters Efterfølger paa Toppen, maatte den miste sin Mening og Indhold i de Lande, hvor Luthers Idé om Det almindelige Præstedømme sejrede. I streng teologisk Forstand eksisterer ingen Domkirke i Norden siden Reformationen. Men i den folkelige Bevidsthed bestaar Domkirken ogsaa her vedblivende, ikke blot som den store middelalderlige Bygning, hvis kostbare Vedligeholdelse Fyrsten, Den evangeliske Landskirkes Overhoved paatog sig, men ogsaa som Stiftets Hovedkirke, hvortil Superintendenten, den af Fyrsten udnævnte tilsynsførende evangelisk-lutherske »Biskop« er knyttet.

At vi her i den protestantiske Norden har bevaret Middelalderens rige arkitektoniske Skat af Domkirker, skyldes uden Tvivl for en stor Del, at den fremtrængende katolske Kirke af

politiske Grunde overalt knyttede det christelige saa intimt til det dynastisk-nationale, at end ikke Luther formaaede at rive Baandene over. Vore Domkirker vedblev ogsaa efter Reformationen at være nationale Helligdomme. Den romantiske Bevægelse i Begyndelsen af forrige Aarhundrede styrkede vældigt Respekten for Middelalderens Domkirkebygninger og medførte omfattende, men ikke altid heldige Forsøg paa ved Restaurering at føre disse fremragende nationale Monumenter tilbage til deres »oprindelige« Stil.

Nordens Domkirker er en broget Samling Bygninger, store og smaa, nogle 8–900 Aar gamle, andre endnu knapt under Tag. De repræsenterer alle Faser i den vesterlandske Arkitekturs Udvikling gennem Tusind Aar.

I sidste Halvdel af 900-Tallet stillede Ærkebiskoppen i Bremen sig bag Oprettelsen af Danmarks ældste Bispesæder i Slesvig, Ribe, Aarhus og Odense; men først et Aarhundrede senere var den danske Kirkeorganisation fuldt udformet og solide Stenbygninger under Opførelse. 1104 fik Danmark sit Ærkesæde i Lund, et halvt Aarhundrede senere fulgte Norge og Sverige efter med Nidaros og Uppsala, og dermed er vi midt i den første store Byggeperiode, hvor den romanske Stil dominerede.

Aar for Aar øger Arkæologerne ved flittig Gravning under de nu staaende Domkirkebygningers Gulve vort Kundskab til Christendommens ældste og vigtigste Kultbygninger i Norden. De allerældste – Træbygningerne – har vi nok ikke stort Haab om at lære at kende, men af det næste Sæt, Tusindtalskirkerne er allerede fremdraget saa mange Levn, at vi kan skønne temmelig sikkert om deres Placering i Vesterlandets Kulturmønster. Kendskabet til Middelhavslanenes Stenbygningskunst fandt Vej til Norden i samme Tempo, som den dygtigt organiserede romersk-katolske Kirke vandt Fodfæste i disse fjerne Egne. Allerede før Midten af 1100'rne stod der solide Stenkirker – ogsaa en Domkirke – saa langt mod Nord som i Grønland. Lidt ind i 1000-Tallet lagde Nordboen sit vante Værktøj, den kære Økse for i Stedet at gribe Spidshammer og Murske, og lod sig undervise af fremmede Mestre, der fra Syden var fortrolige med Kunsten at tugte den haarde Sten. Sten og Mørtel gjorde langt større og dristigere Konstruktioner mulige, og da man tilmed snart lærte ogsaa at overdække sine Kirkerum med murede, brandsikre Hvælv, blev det gammelnordiske Tømmerhaandværk helt distanceret. Byggepladsen ved Domkirken, hvor Haandværkerne havde deres lave Hytter, medens de vældige Mure langsomt krøb i Vejret, var gennem hele Middelalderen Arkitekturs og Billedkunstens fornemste Arnesteder. Bag Opførelsen af de store Kathedraler stod den katolske Kirke, Formidler af en Kultur, hvis Traditioner bundede i den klassiske Oldtid, Opretholder af en glimrende Organisation og en Magt over Mennesker, som ikke altid indskrænkede sig til Sjælene. Vi har fra nordisk Omraade kun meget faa skriftlige Oplysninger om, hvorledes vore middelalderlige Domkirkebygninger er blevet til, hvilket mægtigt Apparat der dirigerede Opførelsen, men kan af Resultaterne spore en mangfoldig Virksomhed baade økonomisk, teknisk og kunstnerisk.

I Lund arbejdede ved Midten af 1100-Tallet lombardiske Stenhuggere under Bygmestre, hvis Vandringer havde gjort dem fortrolige med Domkirkerne i Mainz og Speyer, og hvis Maal nu var at overgaa disse tyske Kejserkathedraler. Ribe Domkirkes Bygmestre hentede

baade Sten og Ideer fra Rhinegnene ved Köln, men kendte ogsaa Arkitekturen længere nord og vestpaa. I Roskilde tog man o. 1200 dristigt fat paa at erstatte den gamle Kalkstensbygning med en ny langt større af Teglsten, som norditalienske Haandværkere blot et halvt Aarhundrede tidligere havde lært Sjællænderne at forme og brænde af det hjemlige Ler. Teglstenskatedralen i Roskilde fik efter nordfransk Forbillede Koromgang, saaledes at Processionerne frit kunde cirkulere omkring Højkoret uden at forstyrre Kannikerne i deres Læsning. I Nidaros vendte man sig paa samme Tid imod England og skabte under Indflydelse herfra en højt kultiveret Bygning og et elegant »Stenskrin«, den saakaldte Oktagon, for Helig Olafs Ben. Til Uppsala kom et Aarhundrede senere den fuldt udviklede Kathedralgotiks Ideer med de franske Arkitekter, som gav Sveriges Nationalhelligdom en ny og herlig Skikkelse og Erik den Helliges Relikvier en fornem Ramme. I Linköping hentede man Inspiration fra den westfalske Halkirketype, som med sine tre lige høje Skibe dannede eet sluttet Rum, et Modstykke til den gotiske Højkirkebasilika. Biskoppen i Odense fandt o. 1300 sin Domkirke for ringe til at huse Helgenkongen Knuds Skrin og lod en ny opføre, hvis elegante Former røber engelsk Paavirkning. Saaledes blev Nordens Domkirker til under skiftende Indflydelse fra den store Arkitektur i Tyskland, Frankrig og England. Aldrig overtog man Formerne direkte, men ændrede dem efter Evne, Lyst og Behov. Selvom Pengemangel mere end een Gang maatte tvinge Bispestolen til at forenkle og reducere de oprindelige Byggeplaner, fortsatte man fortrøstningsfuldt Aarhundrede efter Aarhundrede, indtil Bygningen stod der større og skønnere end nogen anden i Stiftet.

Fra Domkirkens Værksteder og Skoler udgik en kraftig kunstnerisk Impuls til Stiftets Sognekirker, blandt hvilke adskillige havde et direkte Tilhørsforhold til Bispestolen. Vi har talrige Vidnesbyrd herom i de smaa Landsbykirkers ofte forbavsende fine arkitektoniske Former. I mangfoldige Tilfælde maa Bygmestre og Billedhuggere have været tilkaldt for at hjælpe med ved Opførelsen af en Sognekirke fjernt fra Stiftstaden, eller man har »efter Maal« fra Domkirkens Værksted og Stenbrud indforskrevet dekorative Bygningselementer og løst Inventar, især Portalsten og Fonte. Saaledes maa til Exempel forklares, at en Gruppe romanske Landsbykirker i det sydvestlige Jylland bygget af rhinsk Tuf har mange Stiltræk fælles med Ribe Domkirke, og at nogle nørrejydske Landsbykirker er blevet udstyret med pompøse Søjleportaler.

Domkirken var saa mægtig en Bygning, at den aldrig blev færdig, hverken ude eller inde; dens livgivende Impulser for Kunsten vedblev at meddele sig til hele Stiftet Middelalderen igennem, dog svagere efterhaanden som Byernes Haandværker- og Kunstnerlaug vandt Selvstændighed. Var det omsider lykkedes at faa den store Bygning under Tag, meldte der sig Trang til Ændringer, en Trang, der ikke saa sjældent udsprang af Lyst til at kappes med andre Domkirker. Indretning og Udstyr stillede nye Krav, Kunstnerne kunde altid finde Arbejde ved Domkirken. Desværre har vi kun bevaret en ringe Part af de Kalkmalerier, som efterhaanden kom til at pryde Væggene i vore Domkirker, endnu mindre af Glasmosaikkerne, hvis Farver glødede i deres Vinduer. Men der kan ikke være Tvivl om, at Malerkunsten nød fuldt saa gode Kaar i Stiftstaden som Billedhuggerkunsten, og at de mange romanske og en

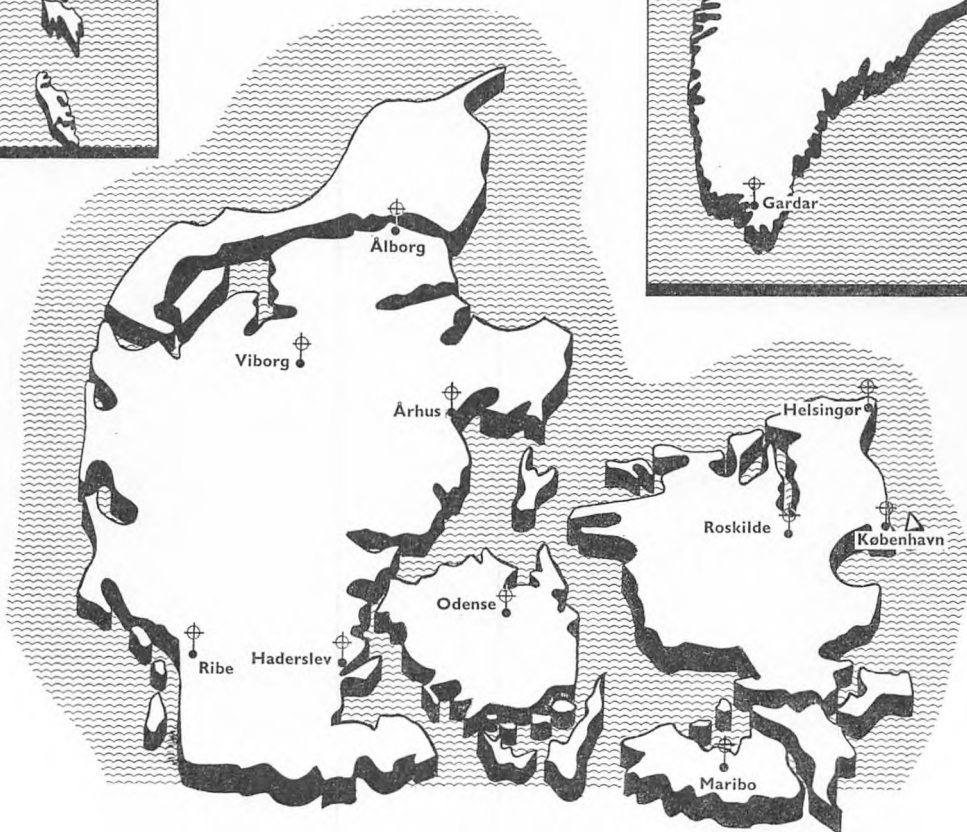
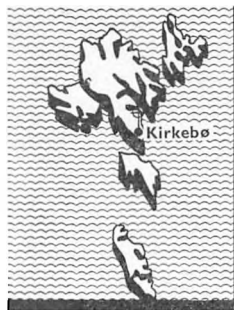
Dette blonde Billede blev udsendt i Aaret 1837. Det er et Propagandablade i den Kamp for Bevaringen af Danmarks Middelalderarkitektur, som Kunsthistorikeren N.L. Høyen indledte under sine Rejser i de danske Provinser i Aarene 1829–33. Høyen »opdagede« herved Danmarks Domkirker og grundlagde Studiet af deres Kunst. Samtidig slog han under Indflydelse af Victor Hugo og Walter Scott kraftigt til Lyd for de gamle, ofte misrøgtede Bygningers Bevaring dels ved selv at tale deres Sag, dels ved at lade gode Kunstnere gøre dem kendt i Folket. I 1835 udsendte Kunstforeningen i København en Serie nøjagtige Opmaalinger og korrekt konstruerede Perspektivtegninger af Roskilde Domkirke ledsaget af Høyens kunsthistoriske Oplysninger. Aaret efter udnyttede Maleren Jørgen Roed eet af disse Blade til sit populære Maleri af Domkirken i Sne. (Ribe-Katedralen skildrede han i Maaneskin, saaledes som Høyen begejstret havde oplevet den i 1830.) *Roeds Radering* fra 1837 gentager Maleriets Komposition, men Stemningen er nu sommerlig lys. Sammenligner man Roeds Maleri og Radering med den tørt saglige Perspektiv fra 1835, afslører Forskellen paa eet Punkt klart og instruktivt den nye Epokes, Romantikens Syn. Den store Trægruppe tilhøjre er kunstigt fremelsket under Malerens Haand med det Formaal at skjule Kirkens store Tilbygning i nyklassisk Tid, Frederik V's Kapel, som var blevet fuldført kun tolv Aar før. Romantikken vilde vise os Den gotiske Domkirke rensat og lutret.

Del af de gotiske Billedsuiter, som gemmer sig i ofte fjerntliggende Landsbykirker, er Udløbere af Domkirkens Malerskole. Saaledes ogsaa for det løse Inventars Vedkommende, de malede og forgyldte Billedskærerarbejder, som i Form af Alterprydelser, Krucifixer, Korstole, Skabe og Bænke efterhaanden hobede sig op overalt paa Vægge og Gulv, forsaavidt Pladsen ikke i Forvejen var beslagnet af gejstlige og verdslige Stormænds Gravmæler. Nordens Domkirker var ikke blot vore Landes fornemste kristne Templer og skønneste Bygningsværker. Tiden havde gjort dem til rige Skatkamre, en Slags Museer om man vil. Hver af de skiftende Generationer havde her samlet det ypperste af, hvad den kunde præstere. Domkirken var blevet den Bog, hvori Landets Historie stod prentet.

Med den romersk-katolske Kirkes Fald i Norden ophørte Domkirken ikke blot at være et klerikalt Højsæde, men mistede sin Betydning som Kulturcentrum. Det fik øjeblikkelige Konsekvenser for dens Bygning. Højkoret blev forladt, Sakristiet berøvet sine Kostbarheder. Domkirken fik sin evangelisk-lutherske Præst og sit Sogn paa ganske samme Niveau som alle andre Kirker i Landet. Af Domkirkens mange Altre blev kun eet eneste tilbage: Lægfolkets med Menighedens Nadverbord. Og Bordet blev ikke længere tillige betragtet som en Martyrgrav. Relikvierne tabte deres Kraft, Underne ophørte. Den helligste Relikvie i Roskilde Domkirkes Højkor, en Martyrpaves Pandeskal endte i Enevoldskongens Raritetsskabinet; Selvherskerens prangende Marmorsarkofag blev stillet til evig Parade i Stedet. Saaledes fik efterhaanden de ribbede Bygninger nogen Erstatning for Tabet af Middelalderens Herligheder. Fyrsten, Adelen og det rige Borgerskab følte sig fortsat knyttet til Landets fornemste Kirkebygninger, som de efter Evne udstyrede med Inventar og Gravmæler.

Den Tid kom ogsaa, da nye Stifter maatte oprettes, som krævede Hovedkirker. Hvis ikke en middelalderlig Kloster- eller Købstadkirke fandtes tilstrækkelig pompøs til at benævnes Domkirke, maatte man opføre en ny, og hver Generation valgte hertil sin egen Stil uden speciel Hensyntagen til evangelisk-luthersk Liturgi. Vi finder derfor blandt Nordens Domkirker Exempler paa den store Barok (Kalmar) og den strenge Nyklassicisme (København og Helsingfors), mange mere eller mindre fremragende Arkitekturværker. Fra Sværmeriet for Middelalderen satte ind med Romantikken og til vor egen Tid har det dog været en næsten ufravigelig Regel, at en Kirke burde ikklædes den gotiske Stils Former, uanset at der ikke siden Reformationen fandtes noget Indhold, som svarede hertil. I vore Dage er en voksende Bestræbelse igang for at give den evangelisk-lutherske Gudstjeneste en ærlig arkitektonisk Ramme. Men de middelalderlige Traditioner binder endnu stærkt paa dette Omraade. Ved Opførelsen af den nye Domkirke i Bodø har man valgt at benytte den oldkristelige Basilikas Skema i moderne Tillempling, i Skalholt bliver Domkirken nærmest romansk. Hvor findes det protestantiske Stift i Norden, som fuldtud tør drage Konsekvensen af Luthers Reform og opføre sin Hovedkirke som et Menighedens Forsamlingshus, med lige let Adgang for alle til at mødes ved Nadverbordet, bivaane Daaben og følge Forkyndelsen?

Danmark

*Kirken den er et gammelt hus,
står, om end tårnene falde;
tårne fuldmange sank i grus,
klokker end kime og kalde,
kalde på gammel og på ung,
mest dog på sjælen træt og tung,
syg for den evige hvile.*

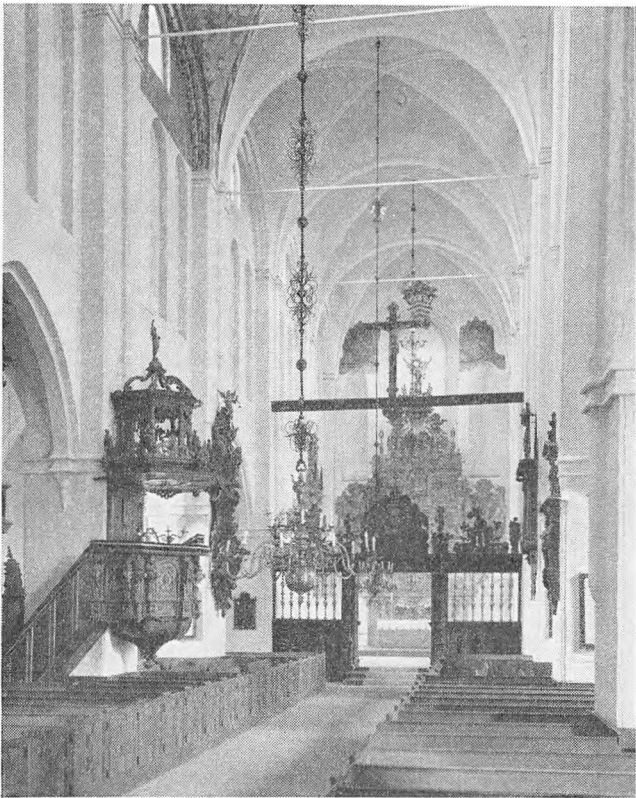
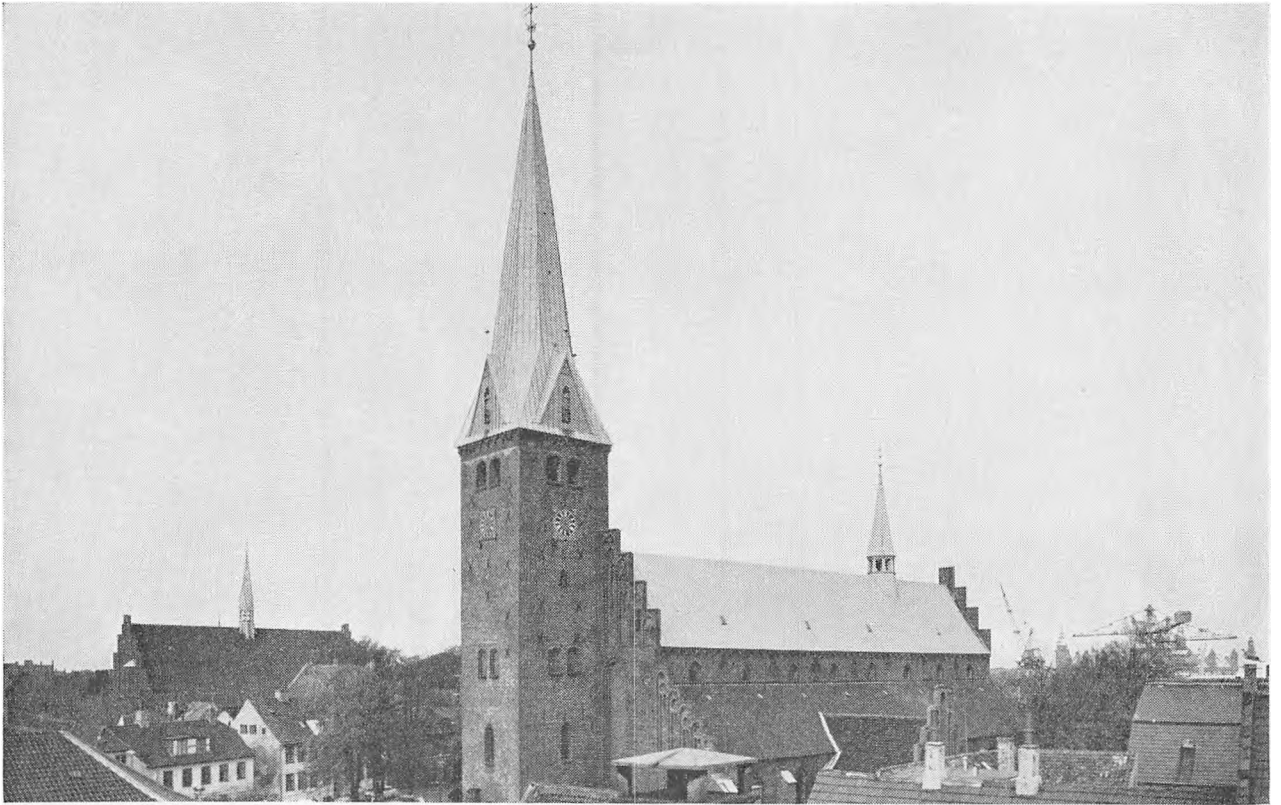
N. F. S. GRUNDTVIG

HADERSLEV DOMKIRKE. Skønt tårnløs hæver domkirken i Haderslev dog sine tage højt over kirkepladsens grønne træer og borgernes røde huse. Bygningen er i sin sengotiske skikkelse en treskibet pillebasilika med et højt og lyst korrum. Ved dets indgang står prædikestolen, et behersket barokt snitværk fra 1636 og døbefonten af bronze, som er støbt af Peter Klokkestøber i Flensborg i 1485. Himlen er samtidig med prædikestolens og nu anbragt som dens pendant.

for Dishes
11
for Dishes
6079
for Dishes

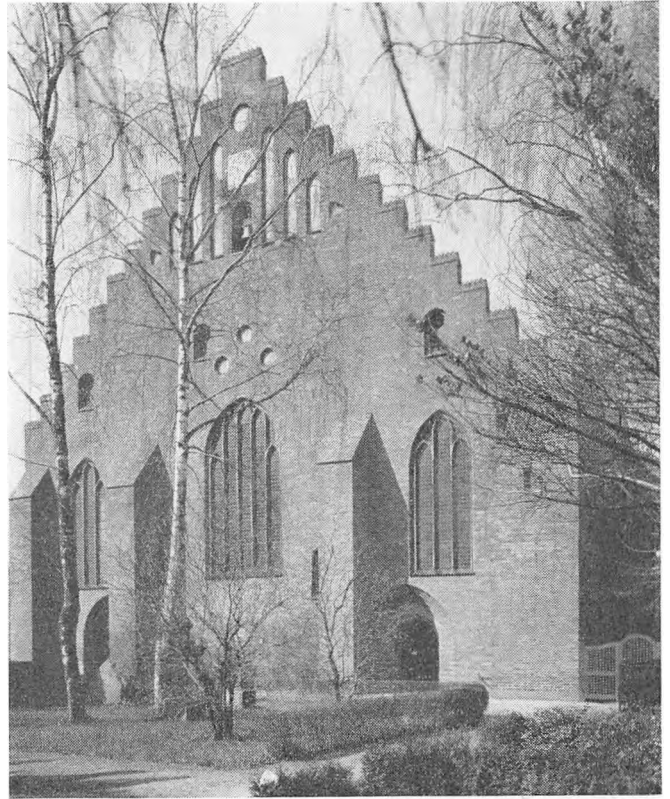
HELINGØR DOMKIRKE. I 1961 blev det folkerige Københavns Stift delt og den mest borgerlige af alle Danmarks bykirker Sct. Olai i Helsingør knyttet til det nye bispeembede. Bygningen rummer endnu murværk fra den oprindelige lille senromanske kirke, som voksede i takt med sundtoldbyens befolkning. Inventaret er rigt og af høj kunstnerisk kvalitet, hvilket skyldes Kronborgs nærhed. Slottets lensmænd var gavmilde og dets snedkere dygtige.

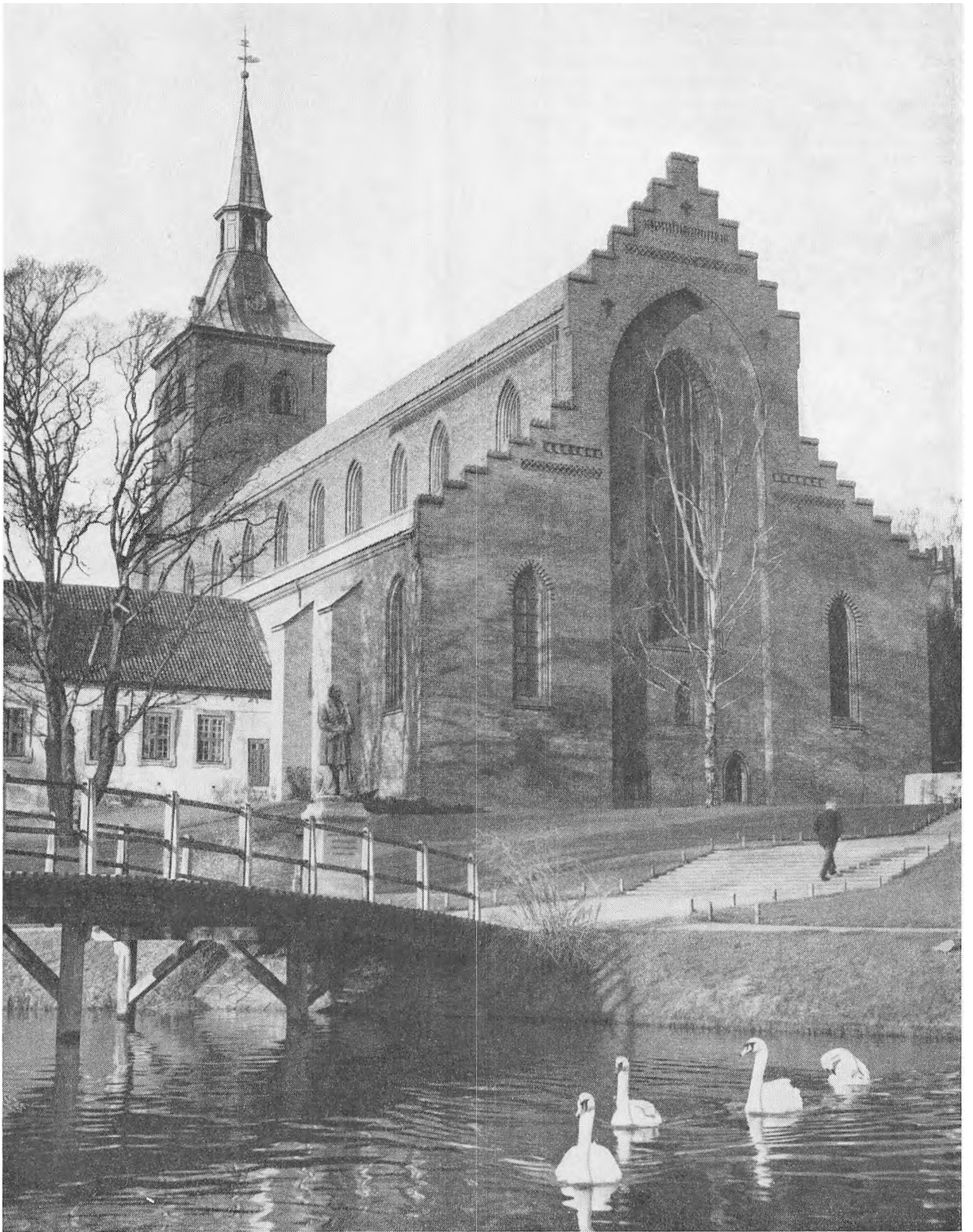
VOR FRUE KIRKE i København er opført i årene 1811–29 af arkitekten C.F.Hansen i en magtfuld nyklassisk stil. Den halvrunde apsis gør sig selvstændigt gældende ved sin enkle form og sine kraftige klassiske detaljer. Det vældige kirkerum (se næste side) er en værdig ramme omkring Thorvaldsens statuer af Kristus og apostlene. Skulpturen er ingen udsmykning, men hævder sig rent statuarisk i det alvorsfulde kristne tempelrum.

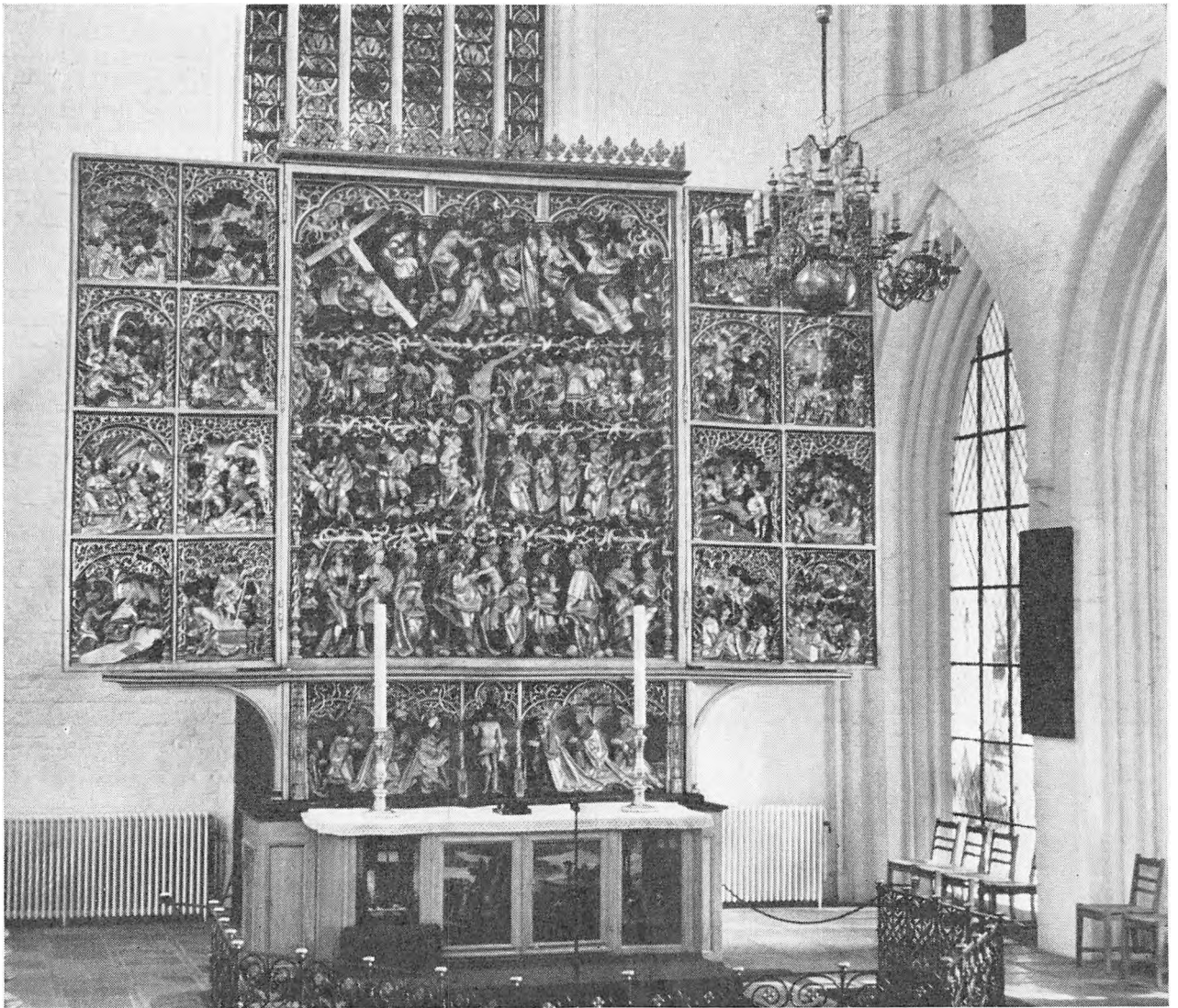

MARIBO DOMKIRKE er opført i 1400-tallet som en gotisk treskibet hal for det store birgittiner nonnekloster og oprindelig indrettet efter ordenens særlige forskrifter med kor i begge ender. Den brede enkle østgavl med de tre store spidsbuede vinduer genspejler det indre, helstøbt og hvidt. Efter reformationen blev østkoret nedlagt og en tung, men efter rummets proportioner velafstemt altertavle opstillet i nonnernes kor. Maribo Domkirke gennemgik i 1860'erne en skånsom istandsættelse, som på heldig måde lod rummet komme til sin ret i sin klosterlige kyskhed.

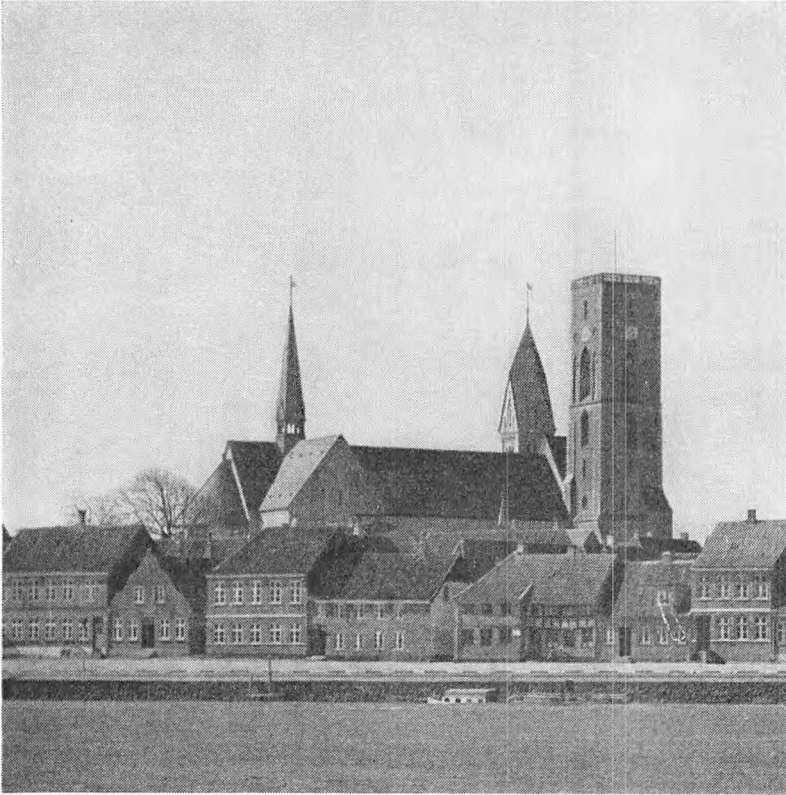

ODENSE DOMKIRKE er Danmarks mest fremragende bygningsværk i gotisk stil, skibet er ved et langt latinsk skriftbånd på sideskibenes mure dateret til år 1300, koret er omtrent 100 år yngre. Tårnet tilkom først efter reformationen. I krypten står nationalhelgenen Sct. Knuds skrin og ovenover på højalteret Claus Bergs altertavle udført o. 1520 til byens gråbrødrekirke. Det er Nordeuropas største billedskærerarbejde fra middelalderen, hovedskabet måler 3,75 × 3,01 m og har som motiv en meget figurrig fremstilling af Christi forsoning og Marie glorifikation efter et træsnit af Lukas Cranach. På fodstykket knæler den kongelige familie, unionskongen Hans (d. 1513), hans enke, dronning Christine (tavlens giver), deres børn og svigerbørn, bl. a. Christian II og dronning Elisabeth.

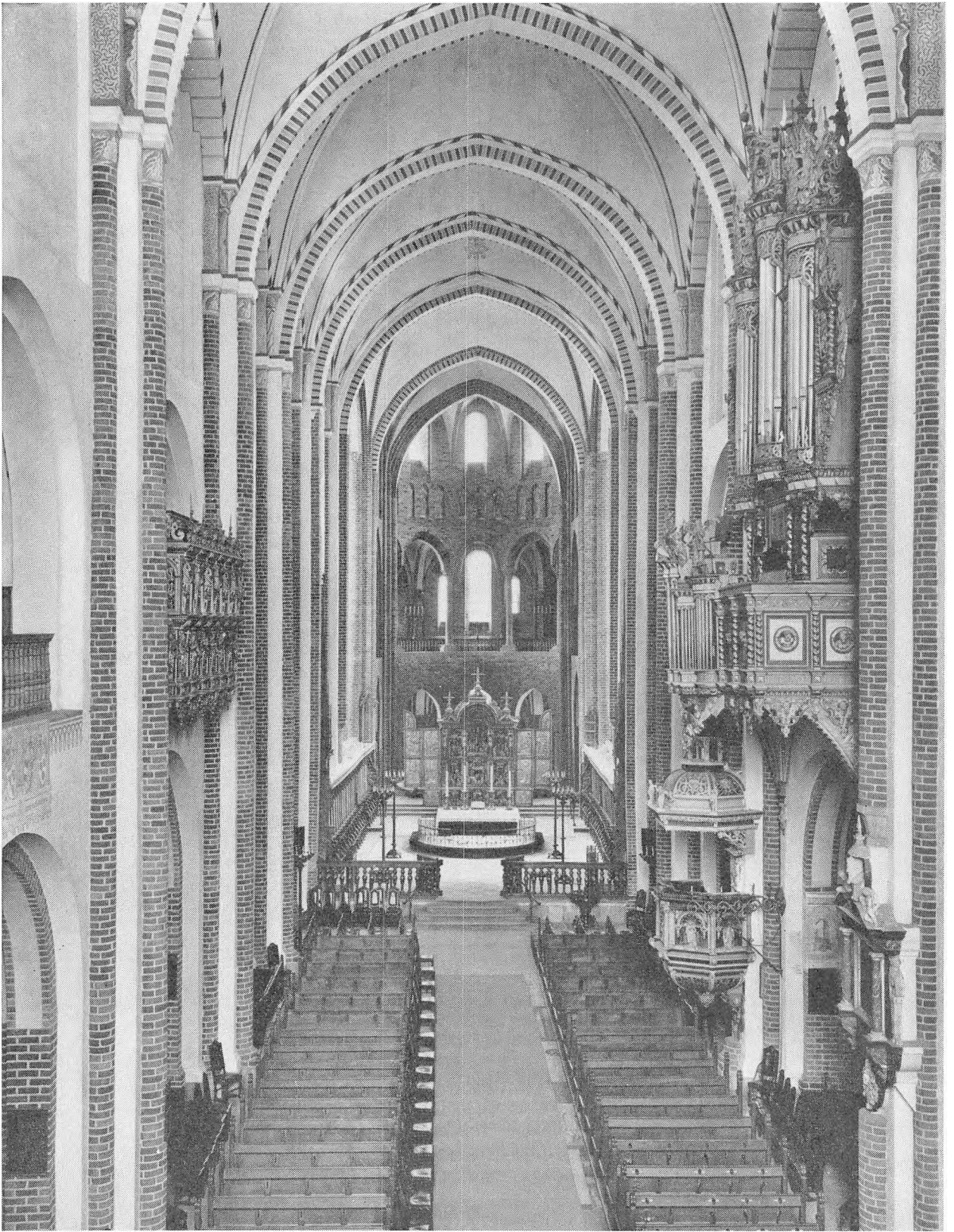

RIBE DOMKIRKE. I det flade marskland, nær Vesterhavets vandvej til Europas store kulturbyer, syner Ribe Domkirke vældig i forhold til købmandsgårdene på kajgaden, »Skibbroen«. I begyndelsen af 1300-årene rejste borgerne det store stormklokketårn som et sikkert gemmested for deres kostbare købmandsvarer, en »beffroi« efter flamsk forbillede. Domkirkens indre har stiltræk lånt fra den store romanske arkitektur langs Rhinen, planen minder om katedralen i Mainz, langhusets opbygning om S. Ursula i Köln og den enestående kuppel over korskæringen har haft sidestykker ved Nedre Rhin, man skal i dag helt til Sydvestfrankrig for at finde en lignende elegant og dristig konstruktion.

SET fra vest troner Roskilde Domkirke på bakkehældet, hvor allerede for tusind år siden Harald Blåtand, Danmarks første kristne konge, byggede en kirke. Den nuværende katedral blev påbegyndt i slutningen af 1100-årene efter nordfranske forbilleder og med det byggemateriale, teglstenen, som danskerne havde gjort sig fortrolig med ved opførelsen af de kun få år ældre klosterkirker i Ringsted og Sorø. Skønt de franske katedralers dristige konstruktioner var beregnet for kalkstenen, lykkedes det i Roskilde at overføre formerne til det danske ler. Lyst og luftigt runder koromgangen (næste side) sig i to etager bag højalteret, en naturlig fortsættelse af sideskibe og gallerier, som i syd bærer det vældige orgel over for kong Christian IV's rigt udskårne lukkede stol.

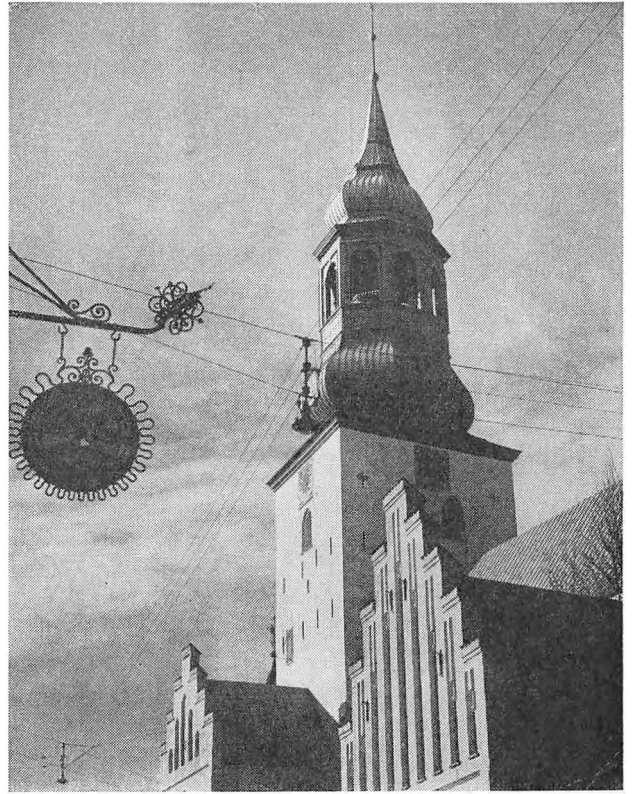

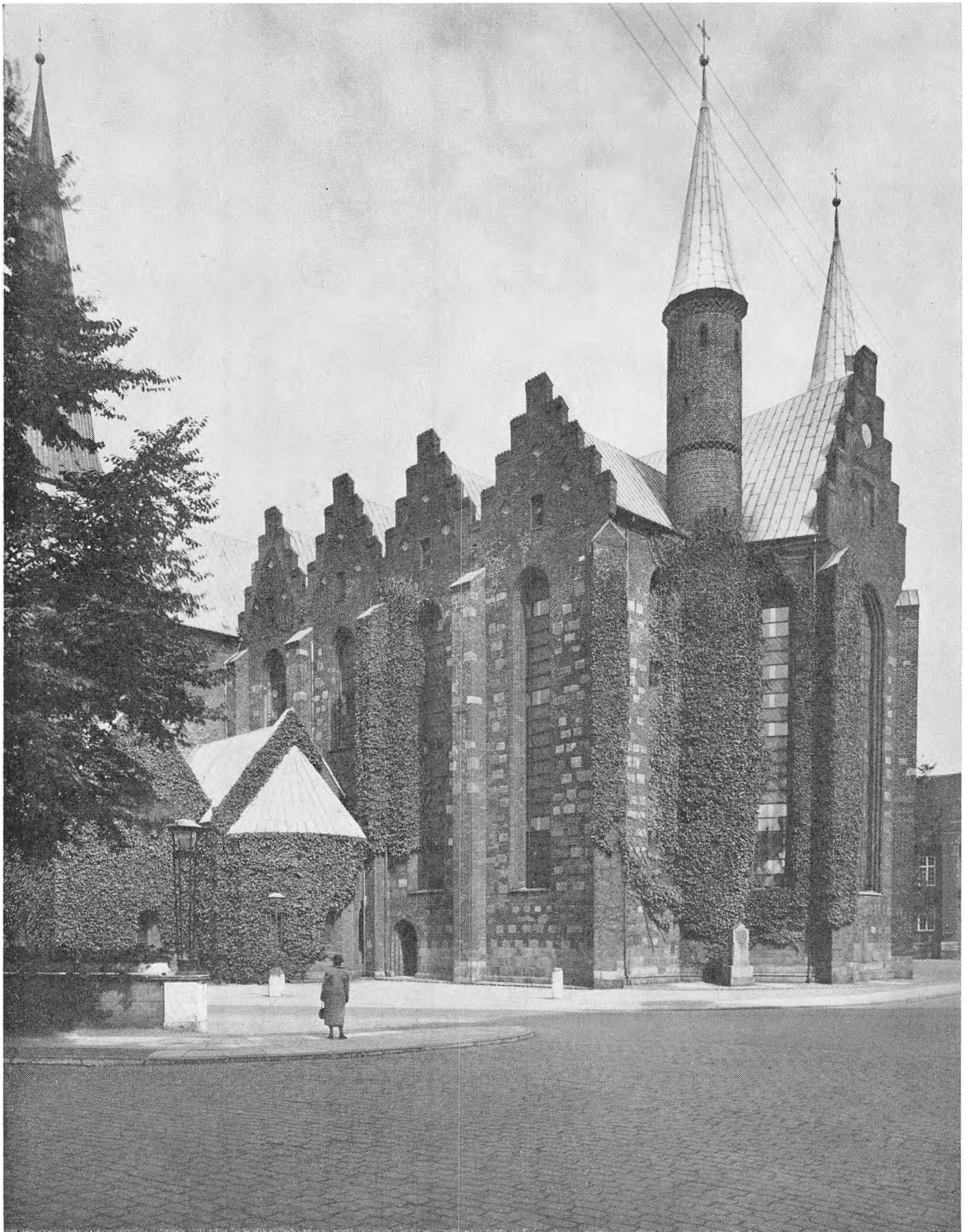
VIBORG DOMKIRKE realiserer romantikkens drøm om den romanske mønsterkatedral. Arkæologer og kunsthistorikere har ved genopførelsen af den middelalderlige, i 1700-tallet stærkt ændrede bygning til det yderste draget konsekvensen af deres stilstudier. Af den gamle bygning blev kun krypten, en reduceret kopi af den i Lund, tilbage, resten fornyet i tegl og beklædt med granit. Arbejdet blev påbegyndt i 1863 og fortsat trods krigen med Prøjsen, krise og dyrtid. I 1899 fik maleren Joakim Skovgaard til opgave at smykke den nye bygnings indre (næste side), og i årene indtil 1906 udfyldte han og hans hjælpere de vældige vægflader med bibelske motiver, kæmpebilleder båret af grundtvigsk ånd, formet i fortidens frescoteknik, men uden dybere forståelse for den romanske stil, hvis krav bygningens arkitekter havde søgt at honorere.

FØRST efter reformationen blev den nordjyske bispestol flyttet til Aalborg og byens Budolfi Kirke gjort til stiftets fornemste. Den beholdt indtil nyeste tid det præg af borgerlig velstand og jordisk hygge, som købmændenes rige gaver havde forlenet den med i 16- og 1700-tallet, hvad enten det var tårnets løgformede barokspir fra 1777, de mange lukkede loger, mindetavler på væggene eller de tunge malmkroner over borgermændenes gravsteder. 1942 blev rummets kompakte virkning ophævet ved en forlængelse af koret og 1960 barokorglet i vestenden forynget og udvidet med et moderne rypositiv.

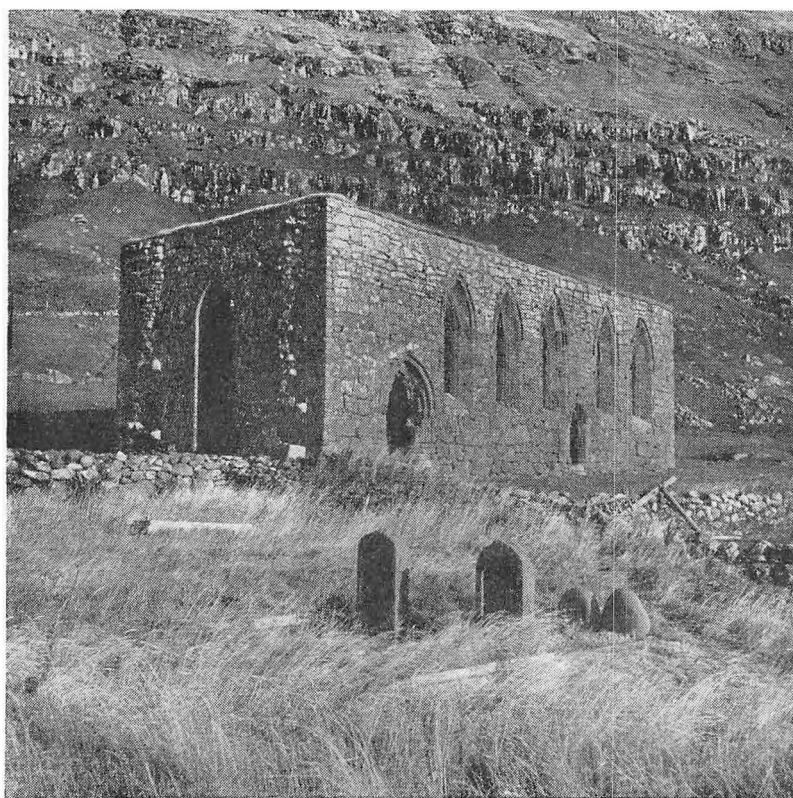

ÅRHUS DOMKIRKE blev påbegyndt o. 1200 som en romansk basilika af teglsten nært beslægtet med de store sjællandske teglstensbygninger i Ringsted, Sorø og Roskilde. I 1400-tallet blev bygningen totalt forandret og stærkt udvidet under en række af mægtige og handlekraftige bisper, således at den er Danmarks længste kirke, 96 m. I øst tilkom under indtryk fra Haderslev Domkirke det høje kor overdådigt belyst fra de slanke vinduer her og i de forlængede sideskibe; i vest opførte biskop Jens Iversen det med midterskibet jævnbrede tårn, hvis nuværende spir er moderne. For samme biskop udførte Bernt Notke altertavlen, en af sengotikkens største altertavler i nord. Prædikestolen i moden højrenæssance 1588 skyldes billedskæreren Mikkell van Groningen.

NORDBOERNES bispesæde Gardar i Grønlands østerbygd ved Julianehaab blev oprettet i 1126. I 1926 fremdrog man ruinerne af den efter forholdene meget anselige domkirke, der var indviet til Den hellige Nicolaus, de søfarendes værner. Bygningen stammer fra 1100-tallet og har været opført af sandstenskvadre, koret var flankeret af kapeller, vestgavlen sat af planker.

FRA 1709 hører Færøerne under Sjællands Stift, men man drøfter nu at oprette et embede som vicebiskop for de fjerne øer, der i middelalderen var et selvstændigt bispedømme. Den størslåede ruin af biskop Erlends aldrig fuldførte domkirke i Kirkjubö stammer fra begyndelsen af 1300-tallet og er Færøernes skønneste fortidsminde.

BORGÅ DOMKYRKA. De medeltida tegelpelarna och de höga valven ger kyrkorummet dess gotiska resning. Stjärnvalvet i koret med sina medeltida ornament samt de ännu under kalkputs dolda konstskatterna i norra skeppets valv är en sista rest av den ursprungliga interiören. Templets övriga valv förstördes 1708 och nya slogs på 1730-talet i deras ställe. Sidoskeppen är sedan 1764 uppfyllda av två rader läktare, som helt dominerar det inre.

Den märkligaste händelsen inföll 1809 då Finlands ständer var samlade i staden till den s. k. Borgå lantdag. Rysslands tsar Alexander I »upphöjde» då Finland bland »nationernas antal» och gav en regentförsäkran, som under de elva årtionden Finland var ett storfurstendöme under Ryssland betraktades som ett skydd för landets självbestämmanderätt. Till minne av Borgå lantdag 1809 står en staty av Alexander I i kyrkan.

NATTVARDKALKEN. I Borgå domkyrka förvaras en av världens kanske värdefullaste nattvardskalkar från medeltiden. »Sigfrid gjorde mig» står det i en latinsk inskrift på kalkens fot. Den är 23 cm hög, väger 2,4 kg och är gjord av förgyllt silver. Den representerar det yppersta av westfaliskt silversmide från 1230-talet. Utsmyckad med bibliska bilder i relief saknar kalken sin motsvarighet i Norden. Kalken har i tiden tillhört domkyrkan i Viborg och överflyttades 1721 till Borgå efter den s. k. stora ofreden samtidigt som Borgå blev stiftsstad.

DET 700-åriga vårfrutemplet i Borgå är domkyrka i det stift i Finland till vilket den svensktalande befolkningen i landet hör. De äldsta delarna upbyggdes redan i slutet av 1200-talet. Under 1400-talets första årtionden utvidgades den ursprungliga gråstenskyrkan till sin nuvarande storlek. Enligt en gammal anteckning skedde detta år 1414. Traditionen förmäler att byggmästaren hette Carsten Nübuhr, hemmahörande i Rostock. Tegelgotiken på västgaveln blev typgivande för en grupp kyrkor i landets södra delar. Gråstensmurarna vittrappades antagligen först 1699. Först 1721 blev Borgå stiftsstad och det medeltida templet domkyrka.

Templet har under gångna århundraden flera gånger utsatts för plundring och skövling, bland annat av danskarna 1508 samt av ryssarna 1590 och 1708. Under senaste världskrig träffades domen av en sovjetisk sprängbomb 1942, men lyckligtvis briserade denna först under golvet och anställde endast mindre skador. Exteriören restaurerades på 1950-talet.

GRUNDSTENEN till Helsingfors Domkyrka lades den 25. 6. 1830 och kyrkan färdigställdes i sitt första byggnadsskede enligt C.L. Engels (1778–1840) ritningar 1839. Efter vissa förändringar, varvid bl.a. de fyra kupoltornen tillkom, invigdes kyrkan den 15 februari 1852. Kyrkan fick vid invigningen namnet »Nikolai-kyrkan» efter S:t Nicolaus men med anspelning på kejsar Nikolai I (1825–1855). Sedan Finland blev självständigt har namnet »Storkyrkan» använts ända till den 1. 7. 1959, då Helsingfors stift bildades och denna kyrka blev stiftets domkyrka.

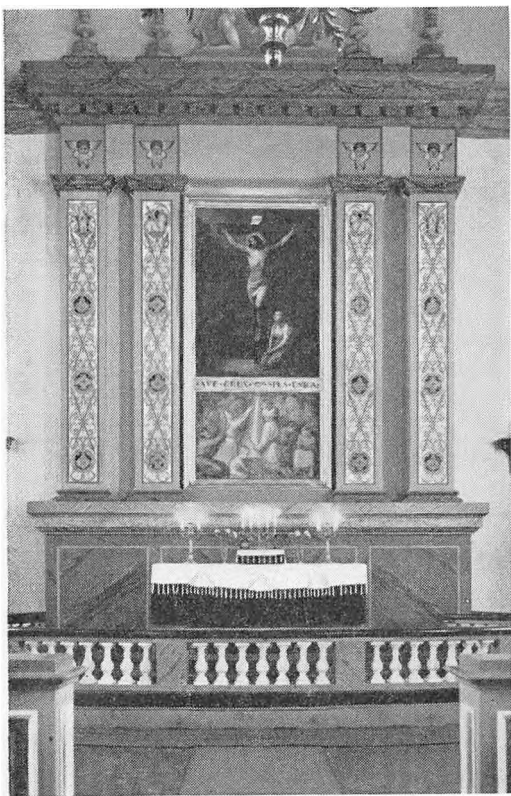
INTERIÖR från Helsingfors Domkyrka. Även inredningen bär i hög grad arkitekten C.L. Engels signatur. Sålunda är de knäböjande änglarna i zink på var sin sida om altaret uppställda enligt hans anvisningar medan predikstolen i gulskiftande marmor helt är gjord enligt Engels ritningar. Däremot ingick inte altartavlan av professor Neff, S:t Petersburg, och donerad av kejsar Nikolai I, i de ursprungliga planerna. Den installerades på platsen först år 1851.

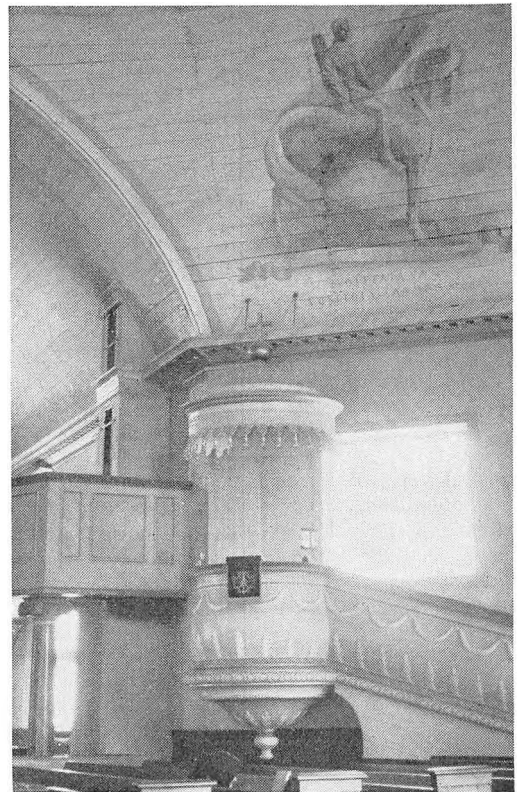
KUOPIO DOMKYRKA. Kyrkan uppfördes under åren 1806–1815. Byggnadsarbetena avbröts av finska kriget 1808–1809, då ryssarna använde kyrkan som stall för sina hästar. Kyrkan är en korskyrka av sten och är belägen i Kuopios centrum. Antalet sittplatser uppgår till 1.500. Under vinterkriget (1939–40) hotades kyrkan av förstörelse på grund av att två bombanfall riktades just mot trakten kring kyrkan, som dock inte träffades av en enda av de talrika bomber som fälldes. Kyrkan är gemensam och odelad egendom för domkyrko- och landsförsamlingen.

ALTARTAVLAN och altaret efter restaureringen på 1920-talet. År 1961 för-
enklades altaruppsatsen, varigenom altarpväggen erhöi sitt tidigare ut-
seende.

LAPUA DOMKYRKA. Lapua stifts centrum är beläget i mitten av södra Österbottens slätter i Lapua kyrkoby. I Lapua utbröt på 1840-talet en stark religiös väckelse, vars inflytande ännu är betydligt i dessa trakter och i hela finska kyrkan. När det nya stiftet grundades år 1956, blev den år 1827 byggda kyrkan i Lapua domkyrka. Kyrkan är en av trä byggd korskyrka, som har byggts enligt C.L. Engels ritningar.

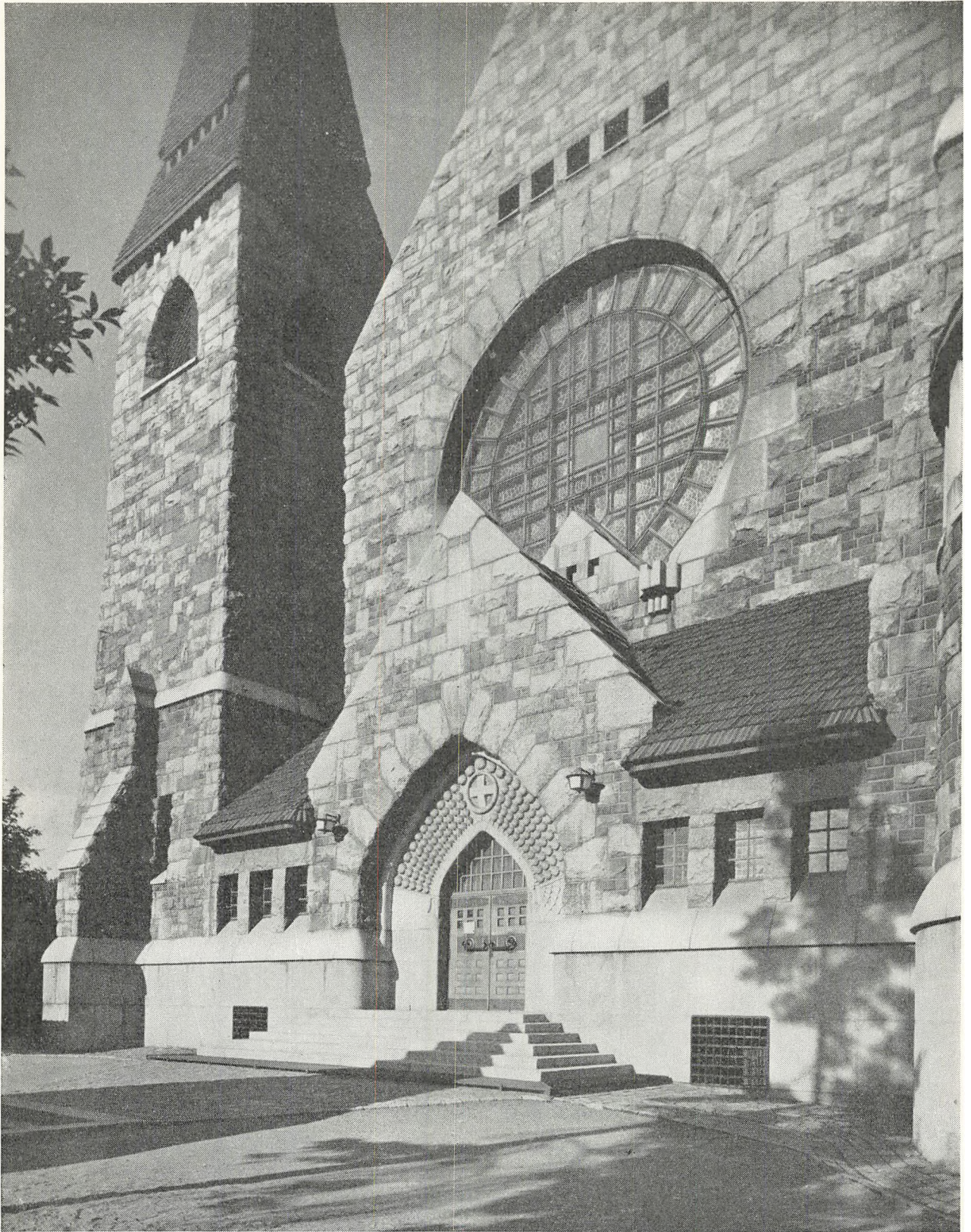
En säregenhet i Lapua domkyrka är de i Uppenbarelsebokens sjätte kapitel nämnda fyra ryttarna, vilka är målade på väggarna högt uppe vid kyrkans kupoltak av Paavo Leinonen. Målningen ovanom predikstolen föreställer en ryttare på en vit häst, som drar ut såsom segrare och för att segra.

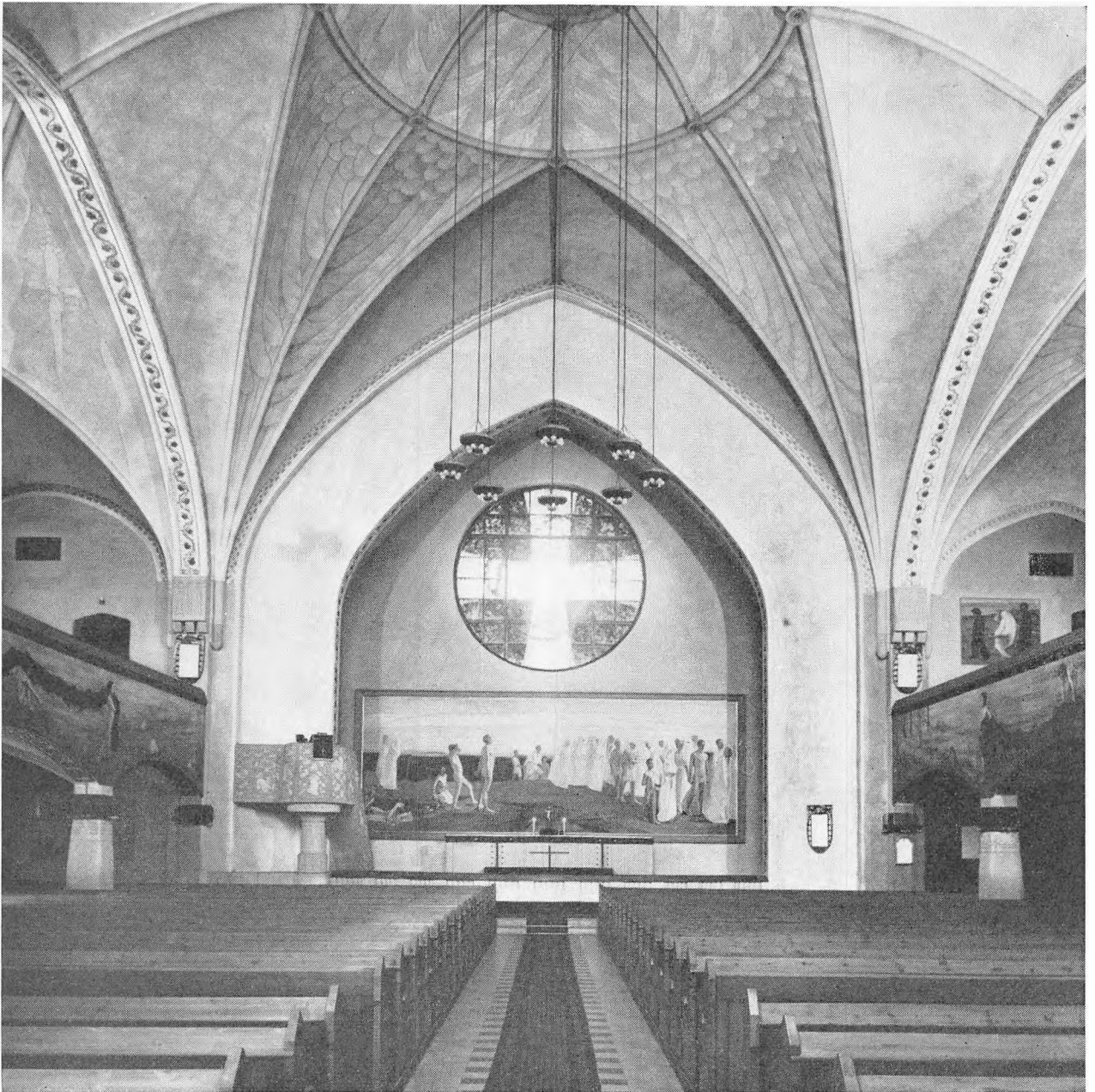

ST. MICHELS DOMKYRKA. Domkyrkan är belägen på en vacker och synlig plats mitt i Ristimäkiparken. Den uppfördes åren 1896–97 i nygotisk stil i enlighet med arkitekt Josef Stenbäcks ritningar. Den har varit domkyrka från och med år 1945, då St. Michels biskopsstift kom till i och med att domkapitlet i det gamla Viborgs stift efter krigsslutet definitivt överflyttades till St. Michel. Byggnadsmaterialet är tegel, takvalvet och läktaren är av trä, medan yttertakets är av koppar. Kyrkan är 53 m lång, 25 m bred, höjden till takåsen är 26 m och tornet 64 m högt.

Den vackra altartavlans motiv är »Kristus på korset» och målades 1899 av Pekka Halonen, ett av de mest kända namnen i Finlands konst. Koret fick i samband med restaureringen 1954–55 ett värdefullt tillskott i konstnären Antti Salmenlinnas glasmålningar i klara färger. Motiven är historiska. Glasmålningen till vänster, »Guds ord förbliver», vill påminna om det rika andliga arvet från Viborg, vars domkyrka helt förstördes i kriget. Den andra målningen, »Herren kommer, Amen», erinrar betraktaren om den rika kyrkliga traditionen i Savolax.

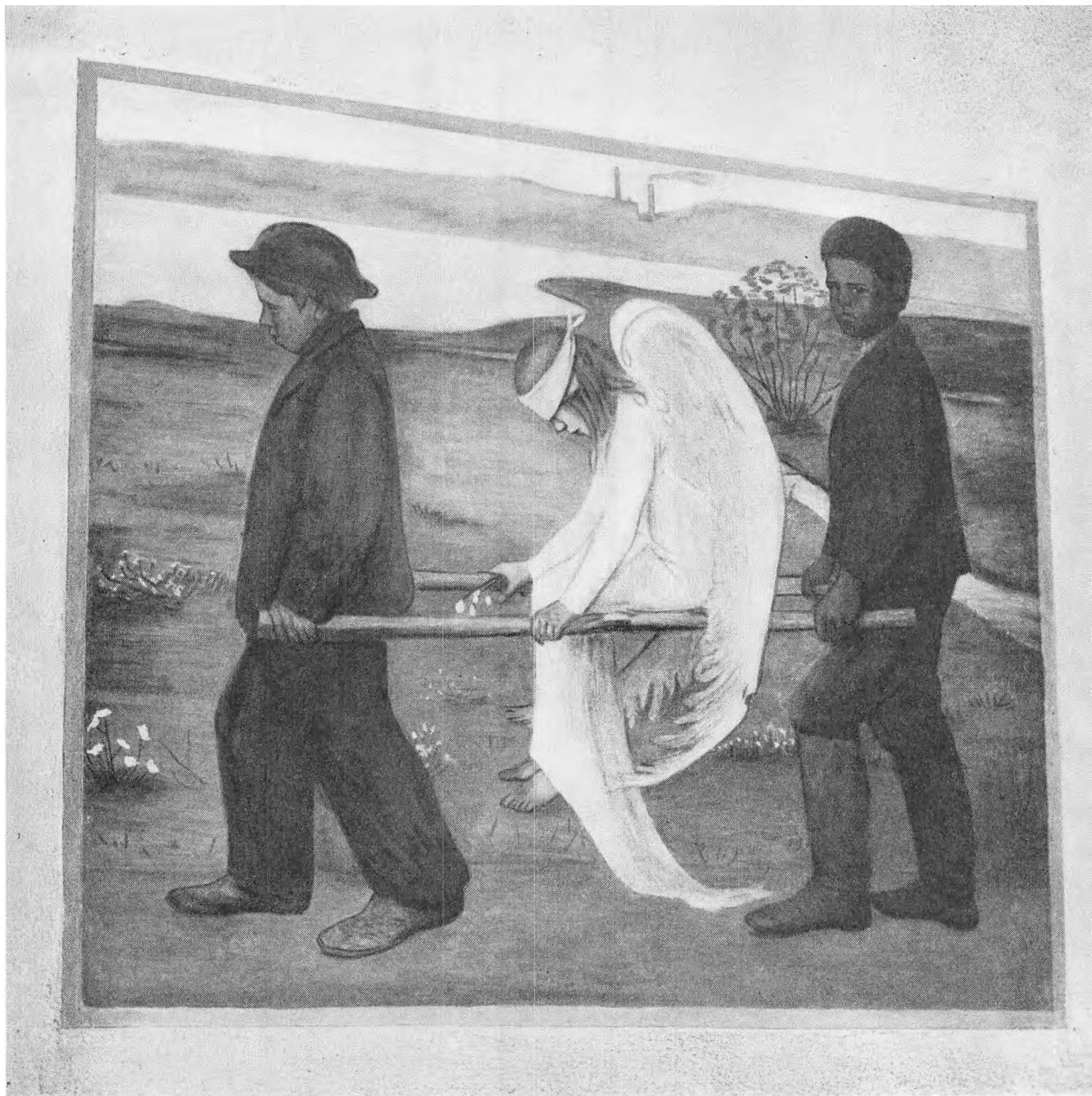

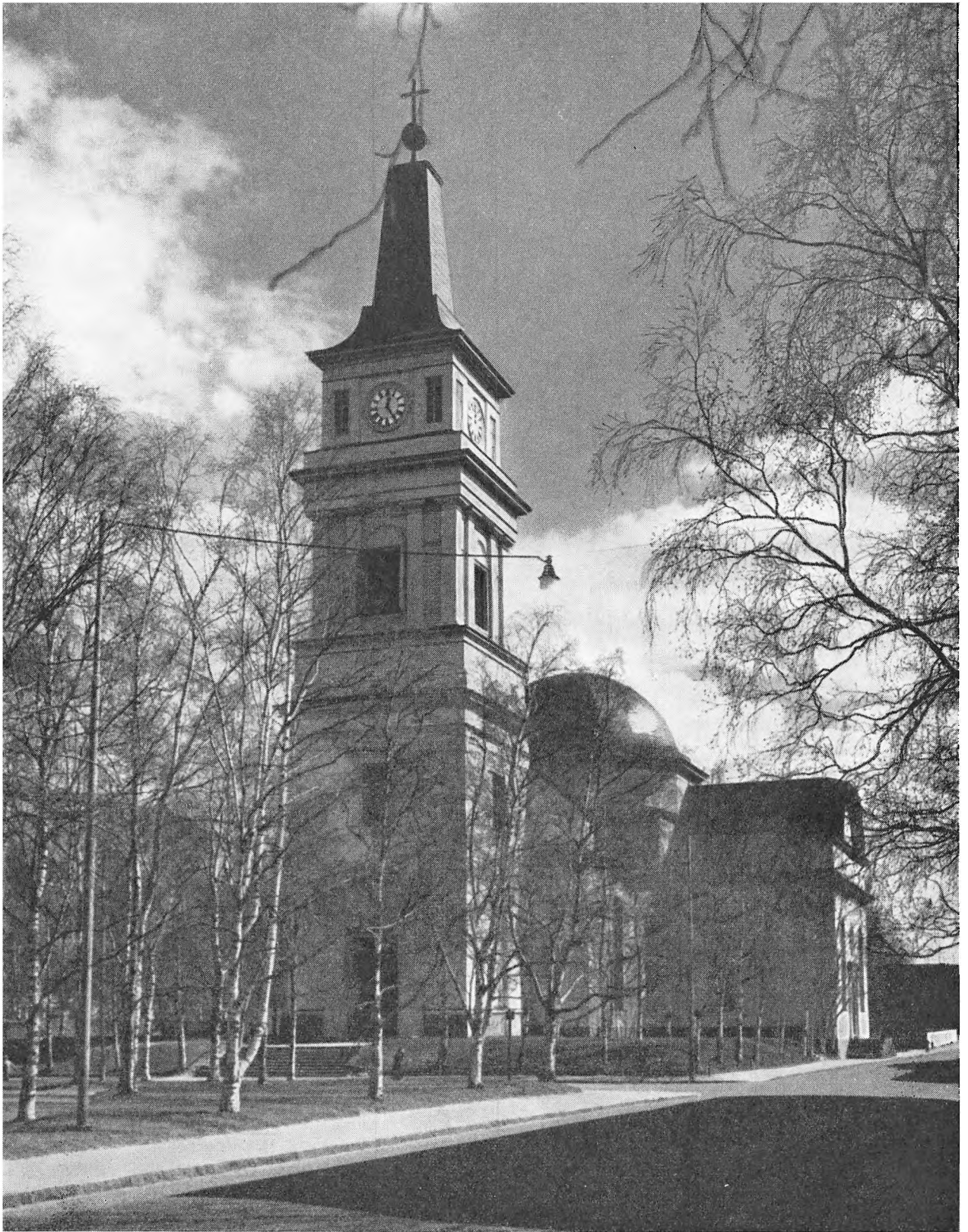
UPPGIFTEN att smycka det inre av Johanneskyrkan gavs åt konstnärerna Magnus Enckell och Hugo Simberg. Tillsammans med Sonck skapade Enckell och Simberg av Johanneskyrkan en helgjuten exponent för det som rörde sig i tiden. Bilden visar mittskeppet med altaret i fonden. Altarfresken »Uppståndelsen» är målad av Enckell med tidlös dager över öppnade gravar och människor av förädlad nutidstyp skådande mot ljuset.

TAMMERFORS DOMKYRKA. Johanneskyrkan i Tammerfors blev färdig år 1907. Världighet av domkyrka fick den år 1923, då Tammerfors stift kom till. Kyrkan har ritats av professor Lars Sonck och representerar den s.k. nationella stilriktningen i Finland, som blev vanlig i början av 1900-talet, då man ville skapa en motvikt mot utländska låneformer och 1800-talets stereotypa arkitektoniska stil. Kyrkan rummer ca 2.500 personer och tornet är 64 meter högt.

EN detalj från Tammerfors domkyrka, Hugo Simbergs fresk »Sårad ängel».

ULEÅBORGS DOMKYRKA ligger i centrum av länets huvudstad, som samtidigt är världens nordligaste universitetsstad. Kyrkan dominerar genom sitt läge på stadens högsta plats, med sitt 60 meter höga torn och sin vackert formade kupol hela gatubilden i Uleåborg. Sofia Magdalenakyrkan, som blev färdig år 1777, skadades i den stora branden år 1822 så illa, att den nästan helt och hållet måste förnyas. Ritningarna gjordes av tyskfödde Carl Ludvig Engel (1778–1840), som blivit känd såsom Finlands första mera betydande arkitekt. Uleåborgs domkyrka är av gråsten och tegel förutom tornets övre del, som är av trä. Kyrkan blev i sitt nuvarande skick färdig år 1832 (tornet 1845), ett resultat av Jaakko Kuorikoskis arbete. Kyrkan blev domkyrka år 1900, då Uleåborg fick sin egen biskopsstol. I kyrkparken finns de i frihetskriget 1918 stupade uleåborgarnas hjältegravar och ett minnesmärke.

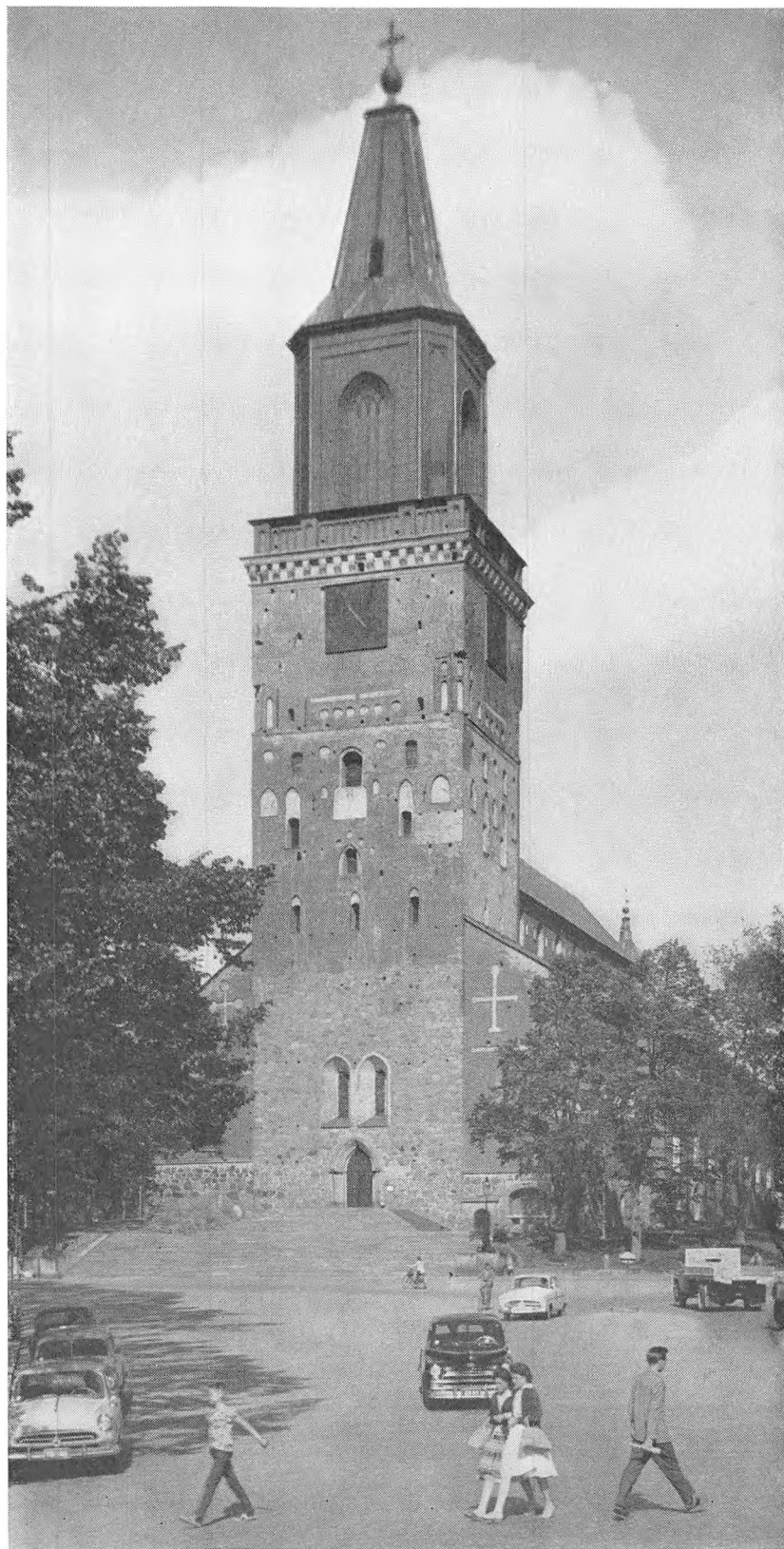
ULEÅBORGS DOMKYRKA. I Krimkriget (1853–1856) led staden stora skador, men kyrkan skonades från förstörelse. Efter freden i Paris önskade tacksamma stadsbor få en egen »votivtavla» till kyrkan och beställde en altartavla av hovmålaren R. W. Ekman (1808–1873). Tavlan skildrar Kristi förklaring. Konstnären målade den under sin vistelse i Paris och den ställdes på sin nuvarande plats år 1860. – Kyrkan kan bereda sittplats för 1.200 personer.

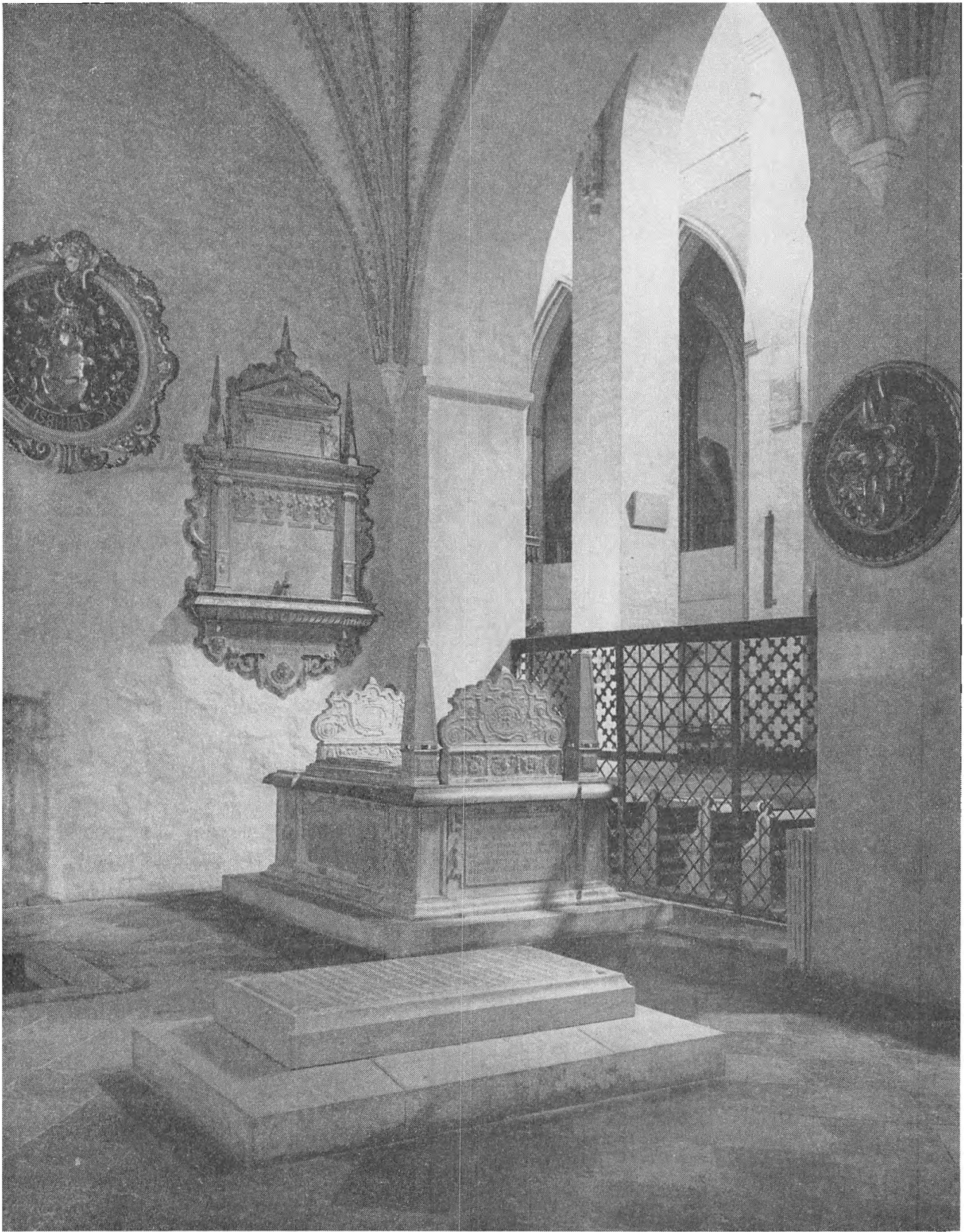
ÅBO DOMKYRKA är det förnämsta minnesmärket över den romersk-katolska kyrkans verksamhet i Finland. Kyrkans yttre vittnar om många till- och ombyggnader. I sitt ursprungliga skick invigdes Åbo domkyrka år 1300. Finlands anslutning till den katolska kyrkan innebär att portarna öppnades till hela den medeltida kulturvärlden. Intet nordiskt biskopsstift hade så många Parisstudenter som Åbo och Parismagistrarna satt inte blott som biskopar och kaniker i Åbo, utan även som präster i stiftets avlägsna landsförsamlingar.

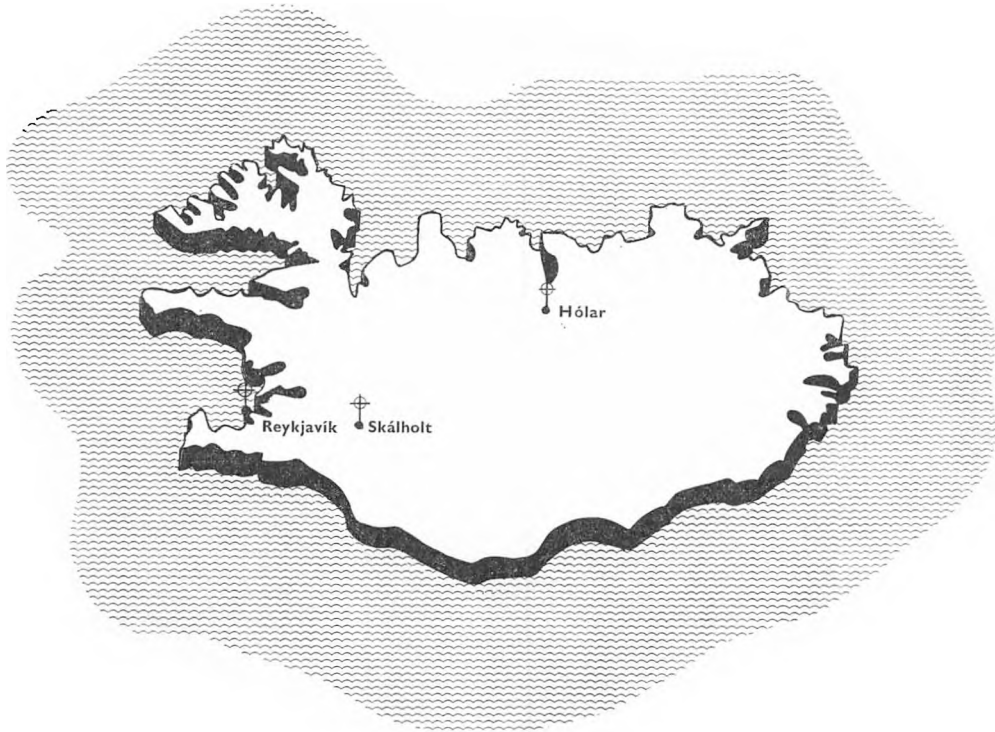
Domkyrkan i ärkebiskopssätet Åbo är till byggnadsstilen i huvudsak gotisk. I de äldsta delarna ansluter sig formerna till den allmänna och även i sockenkyrkorna förekommande formgivning i landet, i de nyare delarna och särskilt i det förstörade koret representerar kyrkans former en baltisk (närmast nordtysk) tegelgotik.

Kring domkyrkans byggnadsstomme uppväxte från år 1370 och under följande sekel en mängd sidobyggnader och kapell, varigenom kyrkan erhöll en femskeppig skepnad. Av kapellen må här nämnas Stålhandskes, Totts och Muncks gravkapell. Vid mitten av 1400-talet höjdes mittskeppet och vid dessa ombyggnader erhöll kyrkan sitt nuvarande stjärnvalv. På 1470-talet uppfördes den stora oktogonen som en fortsättning på koromgången och till vilken högaltaret flyttades år 1649. – Domkyrkan har flera gånger härjats av eld. Kändast är Åbo brand år 1827, då största delen av staden lades i aska. Efter denna brand nybyggdes tornet ännu en gång och erhöll sin nuvarande kopparbeslagna avslutning efter ritningar av C. L. Engel.

Åren 1923–28 undergick domkyrkan en genomgripande restaurering (Juhani Rinne – Armas Lindgren). Bland de många enskildheter som härvid framdrogs i ljuset må nämnas vackra vägg- och takmålningar i några kapell. Sidan 42: Helga Lekamens kapell.

Island

*Vor dýra móðir, kristin kirkja
Svo kærleiksrik og blid,
Vill hvetja, laða, styðja, styrkja
Til starfa drottins lýð.
Hún leitar, kallar, líknar, fræðir
Og ljóssins trú í hjörtum manna glæðir.
Hún lætur hljóma lífsins mál,
Sem lífgað getur hverja sál.*

VALDIMAR V. SNÆVARR

*Vor dyrebare moder, den kristne kirke,
så kærlighedsfuld og blid,
vil anspore, indbyde, støtte, styrke
til arbejde Herrens følge.
Den søger, kalder, viser nåde, belærer
og får lysets tro til at gløde i menneskers hjerte.
Den lader livets tale klinge,
som har kraft til at genoplive hver en sjæl.*

HÓLAR i Hjaltdal, nordvest for Akureyri, var nordlandets bispedømme fra dets første biskop Jón Ögmundsson 1106, indtil Hólar stift blev nedlagt og forenet med Skálholt stift under én biskop for hele Island 1801. Stedet er en imponerende dal, omgivet af pyramideformede basaltbjerge, som husene i en gade. Hólar domkirke, af rød tuf og overkalket, indviet 20. november 1763, er den første stenkirke på Island. Den er ret stor, 21 × 9 m, og er tegnet af senbarokkens mester i Danmark, hofbygmester Laurids de Thurah. Et tårn var projekteret, men blev ikke bygget. I 1949 fik kirken kobbertag, og et kors blev sat forrest på tagryggen. I 1950, 400-året for biskop Jón Arason's død, rejstes den høje kampanile.

HÓLAR DOMKIRKE har fladt loft og hvidkalkede mure. Den pragtfulde fløjaltertavle, med talrige malde og forgyldte figurer, i midten den korsfæstede Kristus, er nederlandsk arbejde fra 1500-årene og skal være skænket af biskop Jón Arason. På kirkens nordvæg hænger et legemsstort gotisk krucifix, udenlandsk arbejde, fra 1500-årene. Døbefonten er meget gammel, hugget i ét stykke, af udenlandsk sandsten. Den er i barokstil og smykket med figurer og gotiske bogstaver.

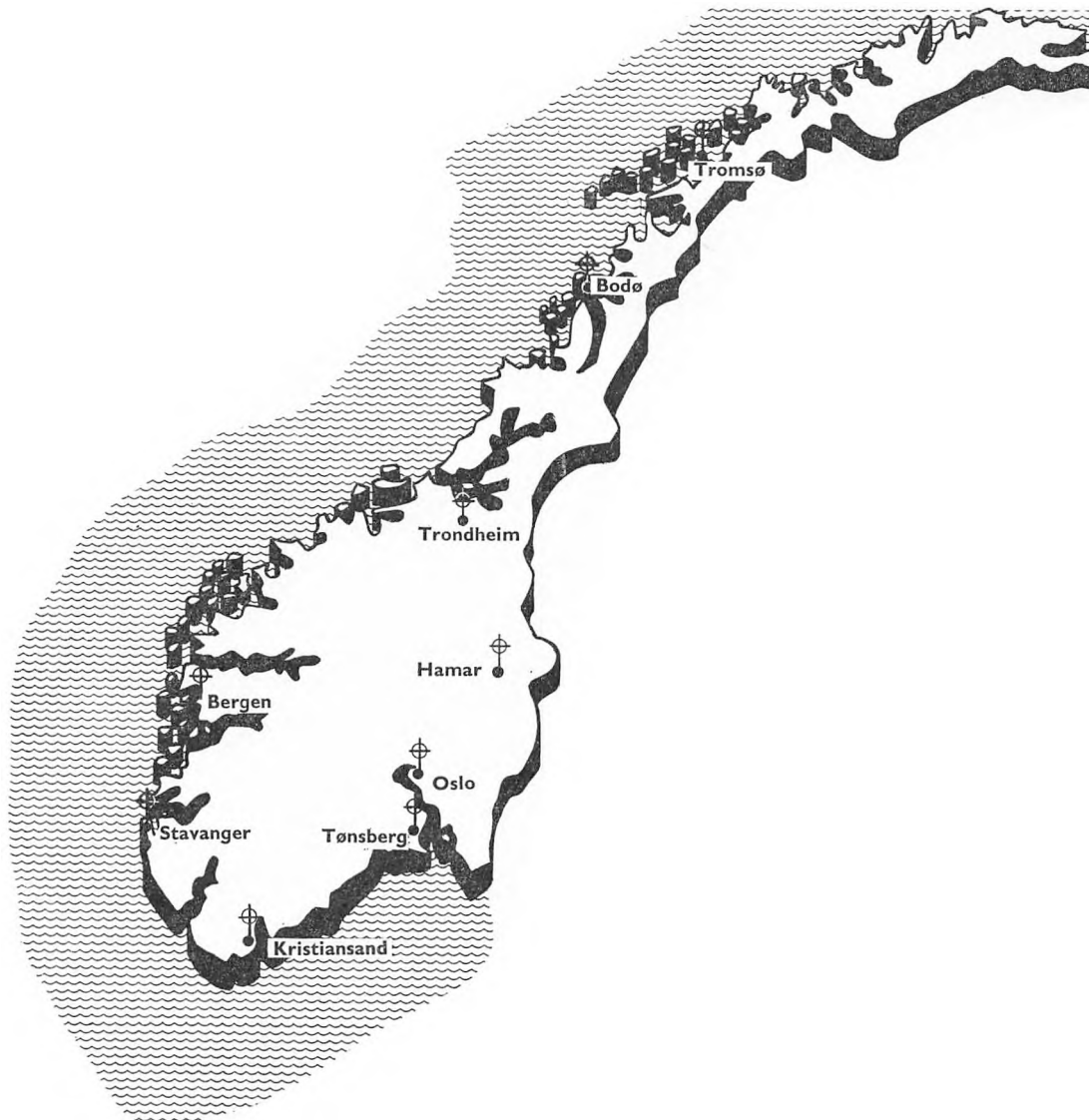

I umindelige tider har der været en kirke i Reykjavík, fra 1785 med prædikaten domkirke. Den nuværende kirke, bygget af mursten, blev indviet 28. november 1848. Kirkens fornemste pryde er en marmordøbefont af Bertel Thorvaldsen. Til venstre for indgangen er en obelisk rejst til minde om salmedigteren Hallgrímur Pétursson. Alle ordinationer foretages i domkirken. I 1909 blev det fastslået ved lov, at biskoppen skal indvies i landet. To ordinationsbiskopper, de nuværende boende i Reykjavík og i Möðruvellir nord for Akureyri, vælges af præsterne og modtager bispevielse, for i påkommende tilfælde at indvie den nye biskop.

SKÁLHOLTS nye domkirke under bygning af rigsarkitekten Hörður Bjarnason. – Skálholt på sydlandet, 90 km øst for Reykjavík, på en banke, omgivet af grønne sletter, og med en krans af bjerge, hvoriblandt vulkanen Hekla, var Sydislands bispesæde 1056–1785, da bispesædet blev forlagt til Reykjavík.

Blandt Skálholts bisper var den store kirkefyrste Brynjólfur Sveinsson og den myndige prædikant Jón Vídalín. Den sidste kirke i Skálholt blev nedrevet i 1800-årenes begyndelse. Den 1. juli 1956, i 900-året for Skálholts første biskop Ísleifur Gissurarsson's bispevielse, blev grundstenen lagt til den nye domkirke, som, med rige gaver fra det øvrige Norden, nærmer sig sin fuldendelse.

Norge

*Höyr kor kyrkjeklokka lokkar
med ein hög og heilag klang
alle folk og alle flokkar
til ein hugsam kyrkjegang.
Sysken, lat oss kallet fylgje
over berg og over bylgje,
lat oss gå på kyrkjeveg
glade både du og eg.*

*Her har våre feder sunni
hjartefred og sælebot.
Her har livsens kjelde runni
friskande om hjarterot.
Tårnet högt mot himlen peikar,
der på himmelstigen leikar
gode englar til og frå
mellom jord og himmel blå.*

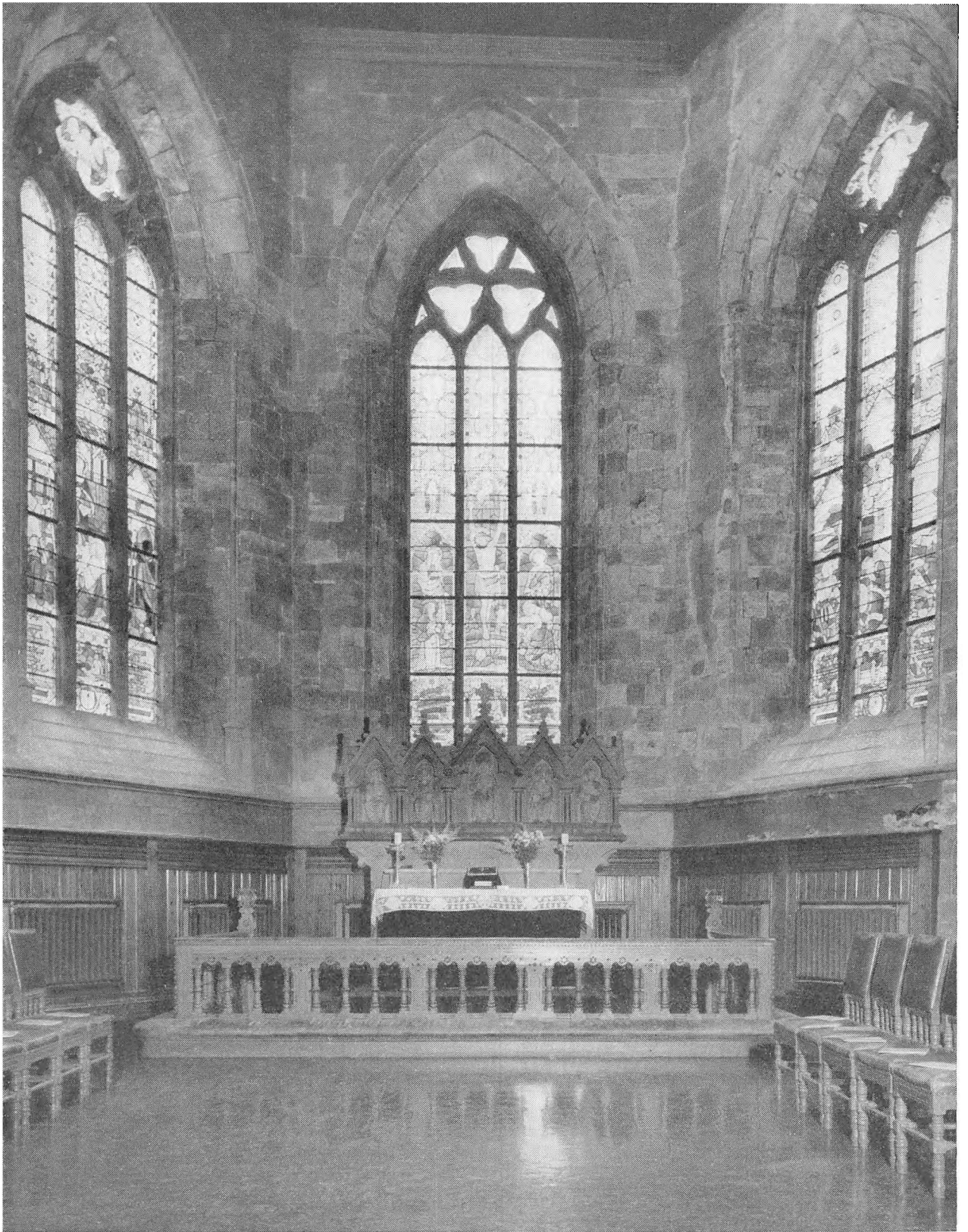
ANDERS HOVDEN

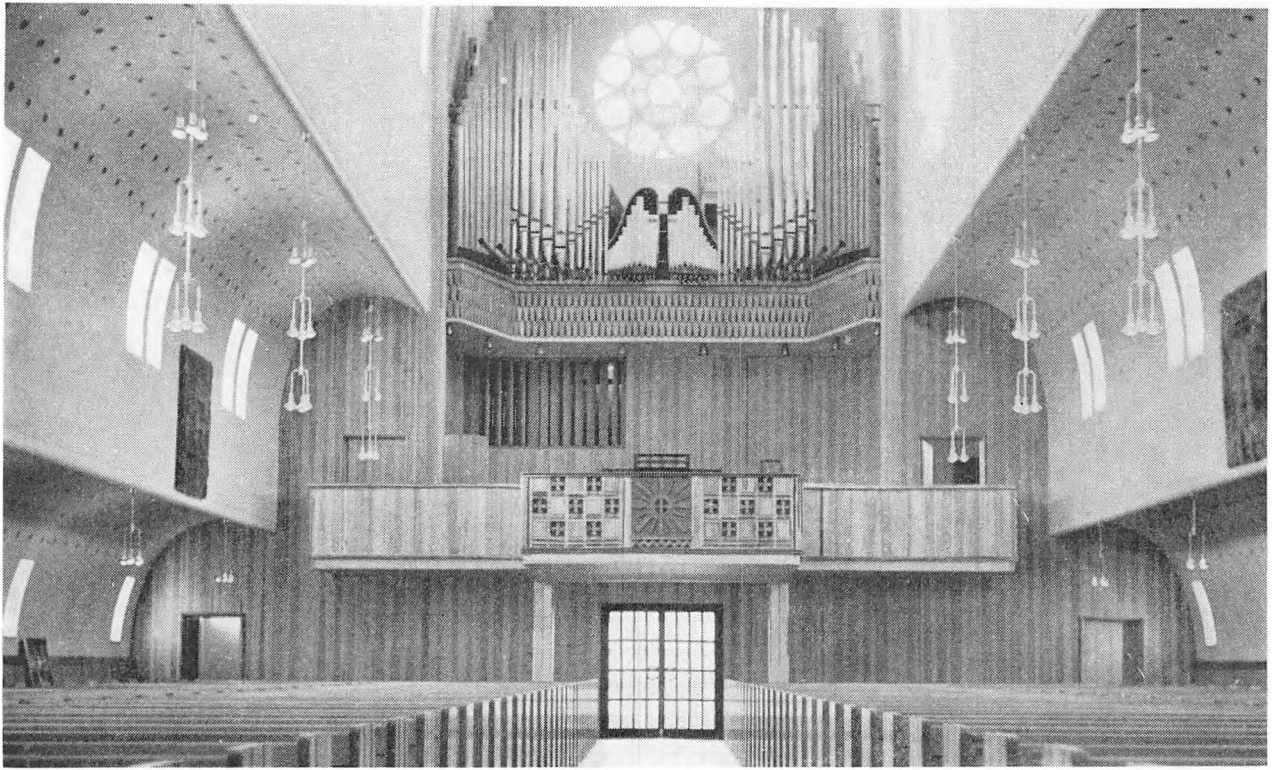
BERGEN. Nest etter domkirke-
ne i Trondheim og Stavanger
er Mariakirken i Bergen
den eldste middelalderkirken
i Norge, men det er likevel
ikke den som er byens dom-
kirke. Den kirke som benyt-
tes som domkirke er den her
avbildede franciskanerkirke
fra det 13. århundre. Maria-
kirken er fra det 12. århun-
dre.

«ST. OLAVS kirke i Vågs-
botnen» blev domkirken
opprinnelig kalt. Domkirke
blev den først en tid efter
reformasjonen. Tårnfoten
med sine gotiske vinduer og
sin stilrene portal er et av de
fineste kulturminnesmerker
fra 1200-årenes Norge. Også
i koret er det høye, vakre
gotiske vinduer.

Bodø. Blant de bygninger i Bodø som ble lagt i aske under det tyske bombeflyangrep på byen 27. mai 1940, var også byens kirke. Etter krigens slutt i 1945 ble det holdt en arkitektkonkurranse om en ny kirkebygning. Den stod ferdig i oktober 1956, reist etter tegninger av arkitektene Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas som en femskipet kirke i en slags basilikastil uten søyler. Hvelvene er ikke hvelv i gammel forstand, men 15 cm tykke skalkonstruksjoner i armert betong, som virker som bjelker. Det frittstående tårn er samtidig minnesmerke over de menn i Bodø som falt under krigen. – Kirken har 1000 sitteplasser i skipet. Den har videre en menighetssal for 250 og en konfirmantsal med 80 plasser. Kirkens midthvelv som er 16 m høyt og 8 m bredt, er ført direkte inn i koret med 56 m lengde, avsluttet med professor Aage Storsteins 12 m høye glassmaleri. Den nye kirken er nå byens domkirke.

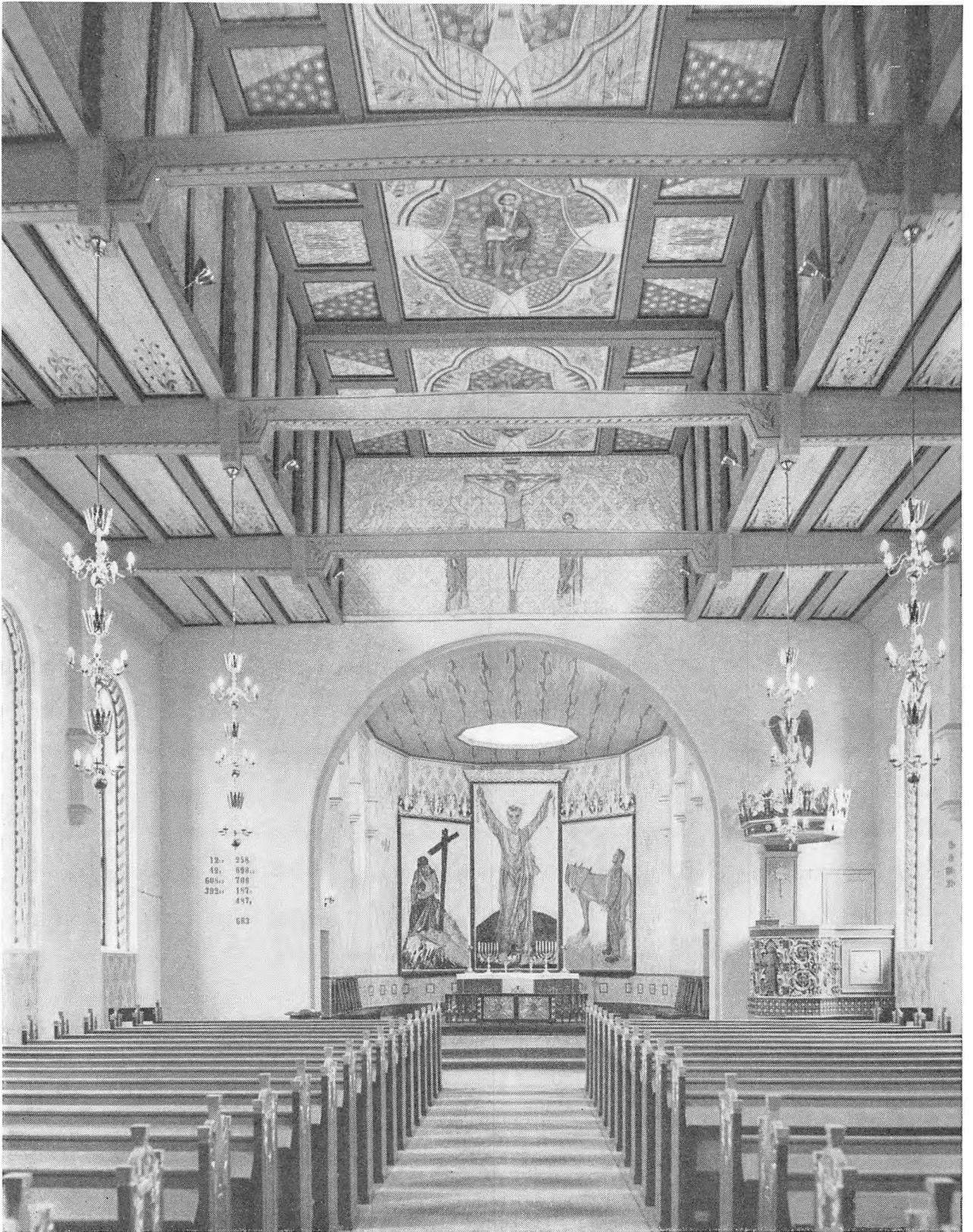

DEN gamla Hamar domkirkes ruiner på Domkirkeodden. Denne kirken ble reist i tiden nærmest etter 1153 og stod ferdig i midten av 1200-årene. Syvårskrigen 1563–70 la byen i grus. Under tilbaketog til Sverige brente svenskene både bispegården og en del av domkirken. Sporadiske restaureringsarbeider kunne ikke redde den.

DET nye Hamar ble grunnlagt i 1849, men den nye domkirken stod ikke ferdig til innvielse før i 1866. Kirkens arkitekt var Heinrich Schirmer som også var den drivende kraft i arbeidet for å få gjenreist Nidarosdomen og som ellers har det kunstneriske ansvar for mange betydelige byggverk i Norge som ble reist i midten av forrige århundre. Kirkens indre er forandret flere ganger, siste gang i 1952. De nuværende hoveddører er tegnet av arkitekt Arnstein Arneberg.

Kirken har rike takdekorasjoner med bl. a. rekken av evangelister på begge sider av midtfeltet, som er viet Treenigheten. Vinduene har blyinnfattede ruter i antikt glass med religiøse symboler. Prekestolen er skåret etter utkast av Arnstein Arneberg. Koret har stor dybdevirkning, takket være de lyse farvetoner. Altermaleriene er malt av Henrik Sørensen. Begge sidefeltene er orientert mot midtfeltet: den seirende Kristus.

12. 258
42. 888.
608. 706
302. 157.
457.
683

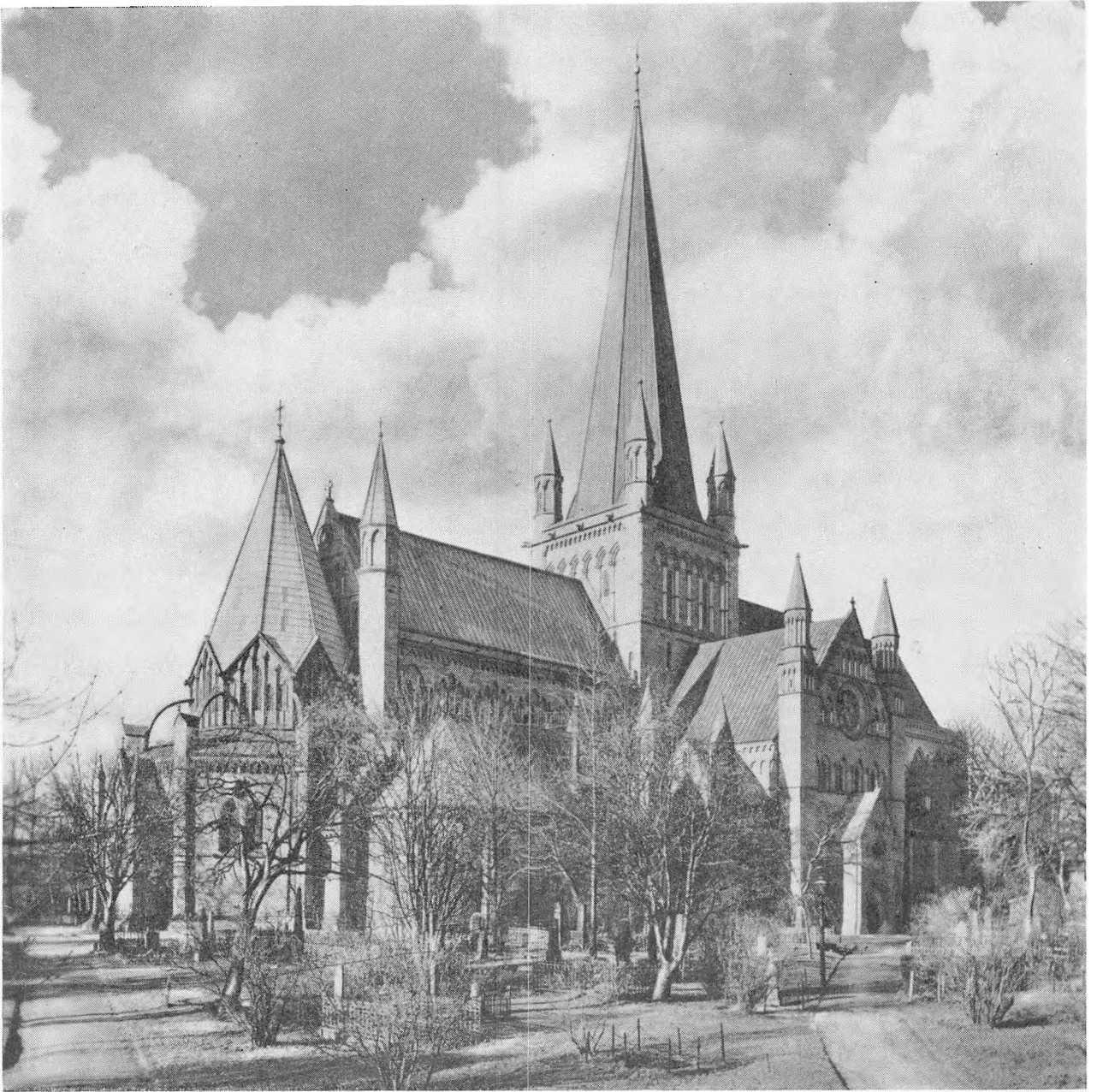

INTERIØRET er typisk pseudogotikk fra 1880-årene. Kirken kan rumme ca. 2000 mennesker. Altertavlen med motivet «Jesus bryter brødet» er malt av Eilif Peterssen. Statuettene i koret, som stammer fra den gamle domkirken, forestiller de fire evangelistene.

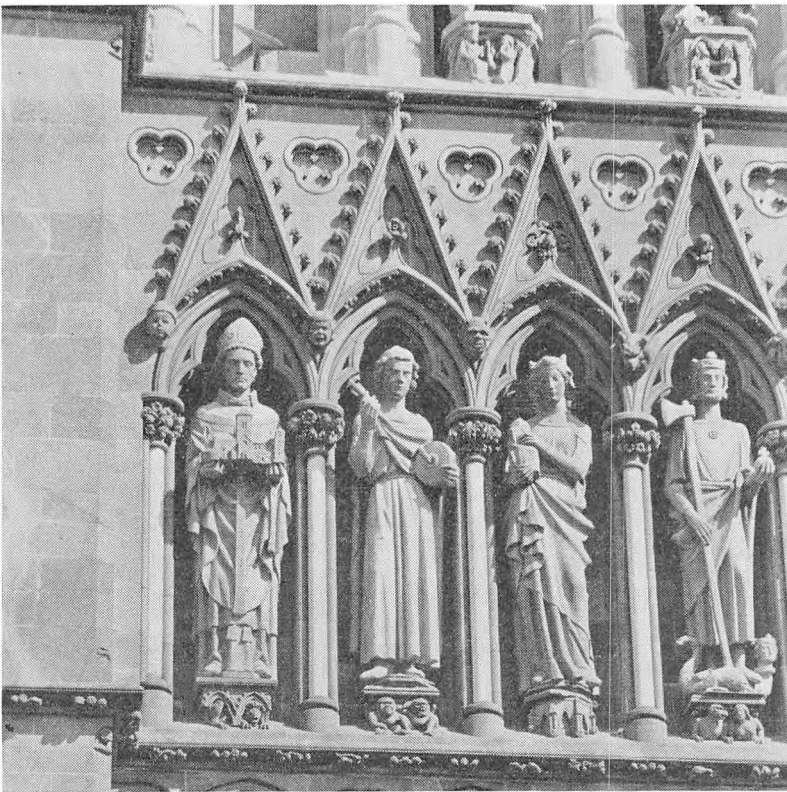
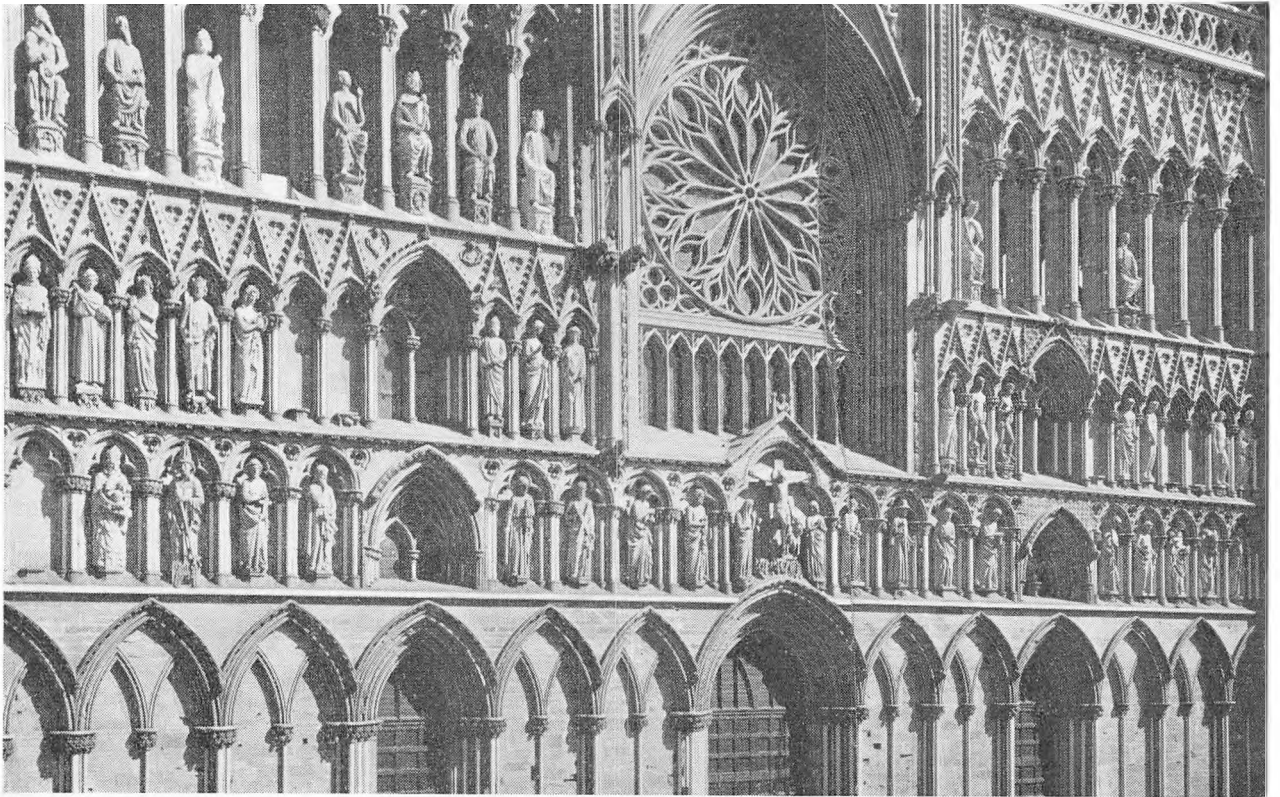
KRISTIANSAND fikk domkirke kort etter at byen var grunnlagt, men den brente ned i 1880. Først i 1895 stod den nye domkirken ferdigrest etter tegninger av arkitekt Thrap-Meyer. Den er en av de få kirker som er orientert den gale veien med koret i vest og inngangen mot øst. Det kommer av at restene av den gamle kirke skulle utnyttes, og fordi den skulle være større, kunne man bruke bare det tidligere skip til den forholdsvis smale koravdeling.

TRONDHEIM. Nidarosdømen er Nordens største middelalderbyggverk, 102 meter lang og 50 meter bred, bygget over kong Olav den helliges grav. Den korsformede langkirken blev trolig påbegynt før erkebispestolen blev opprettet i 1152. Omkring året 1320 stod kirken ferdig i all sin prakt, rikt smykket med skulpturer. Kirken hadde da 28 altere. Av disse blev bare to beholdt etter reformasjonen. Gang på gang blev kirken herjet av brann og blev omsider prisgitt forfallet. Fra midten av forrige århundre har gjenreisningsarbeidet pågått under ledelse av forskjellige arkitekter, fra 1909 av arkitekt Olaf Nordhagen og fra 1930 av arkitekt Helge Thiis som gikk inn for en ren gotisk rekonstruksjon. Nye skulpturer er utført av en rekke norske kunstnere med Gustav Vigeland i spissen. Vestfrontens skulpturrekker er utarbeidet etter professor Oluf Kolsruds ikonografiske anvisninger. – Billedet tilhøyre viser korveggen med høyalteret bakenfor.

NIDAROSDØMENS vestfront. Øverst et parti av vestfronten med rosevinduet som har en høyrød karbunkelsten, i midten hvorfra stråler ildsluer mot bedende engler. I vindusrekken under står Kristus i midten med de salige på den ene siden og de dømte på den andre. Billedet tilvenstre viser en del av den midtre billedrekken tilvenstre for rosevinduet: Erkebiskop Øystein med modell av domkirken i hendene, St. Hallvard med møllestenen, St. Sunniva med bergstykket og St. Olav med øksen og rikseplet.

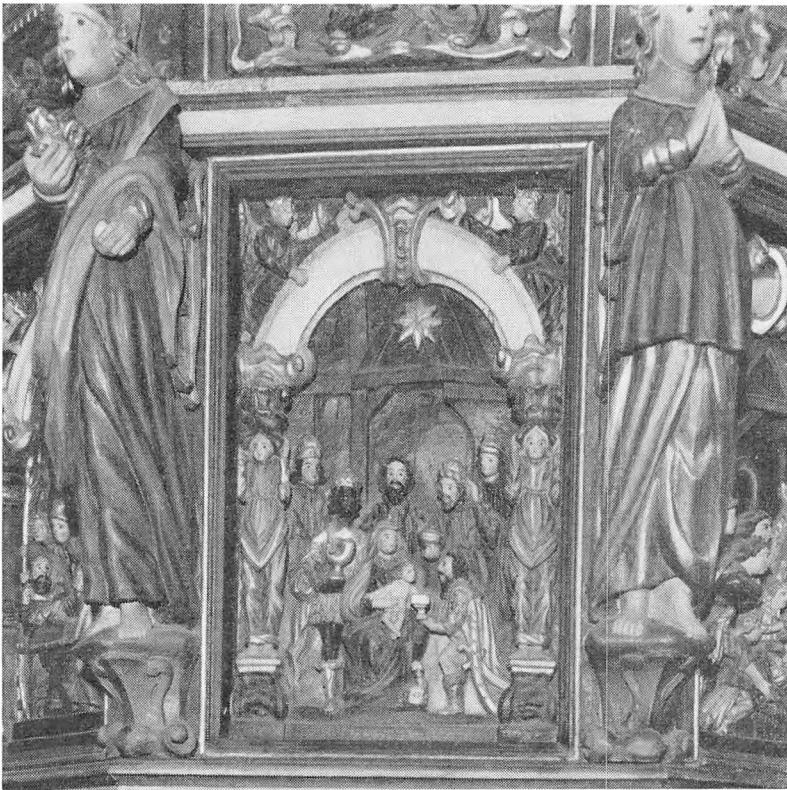
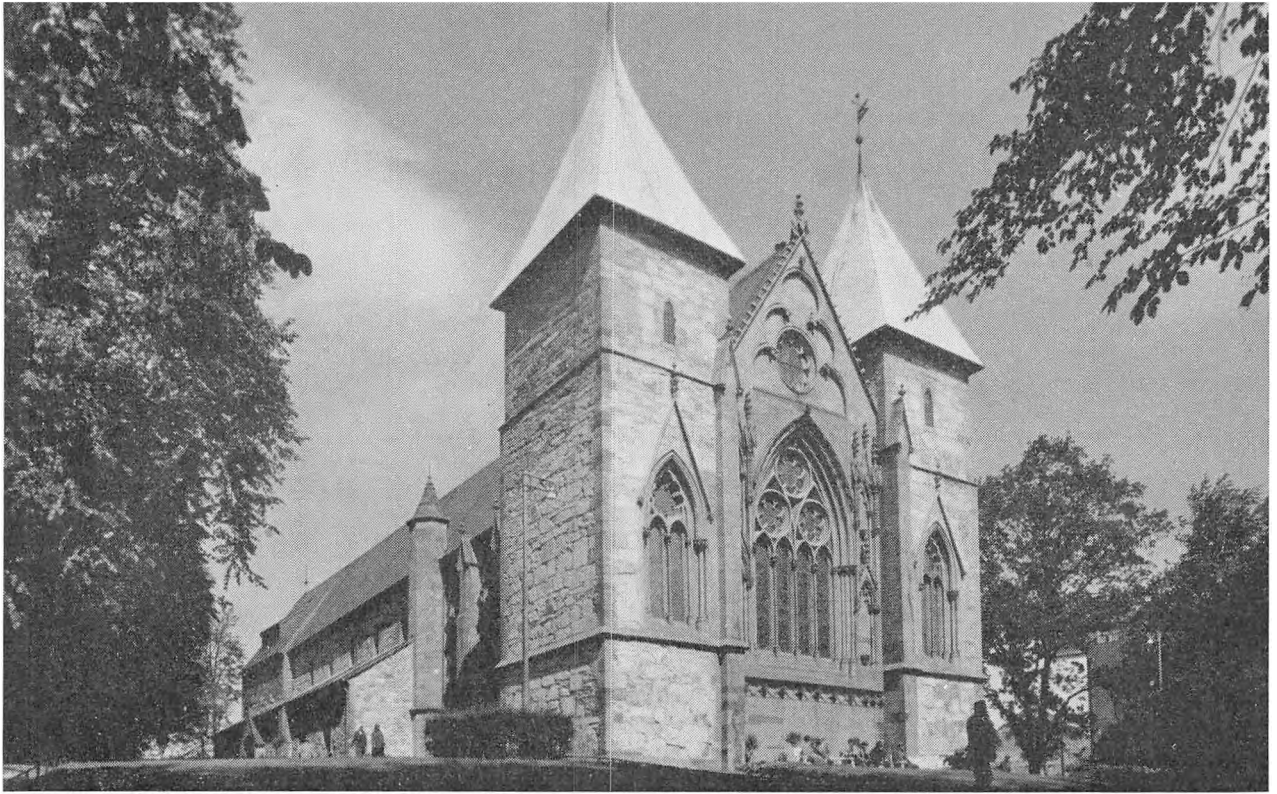
OSLO DOMKIRKE (tidligere Vår Frelsers kirke) var opprinnelig en meget mindre kirke, bygget i årene 1694–97. Bortsett fra slottskirken i Akershus gamle slott, var den i over 150 år byens eneste kirke. I årene 1849–50 blev den bygget om og gitt det nuværende eksteriør efter tegninger af Hamburgarkitekten Alexis de Chateauneuf. I 1932 ble det tatt skritt til en ny restaurering under ledelse av arkitekt Arnstein Arneberg. Dette arbeide blev avsluttet i 1950. Kirken fikk samtidig monumentale dekorasjoner med motiver fra Det gamle og Det nye Testamente, malt av Hugo Lous Mohr.

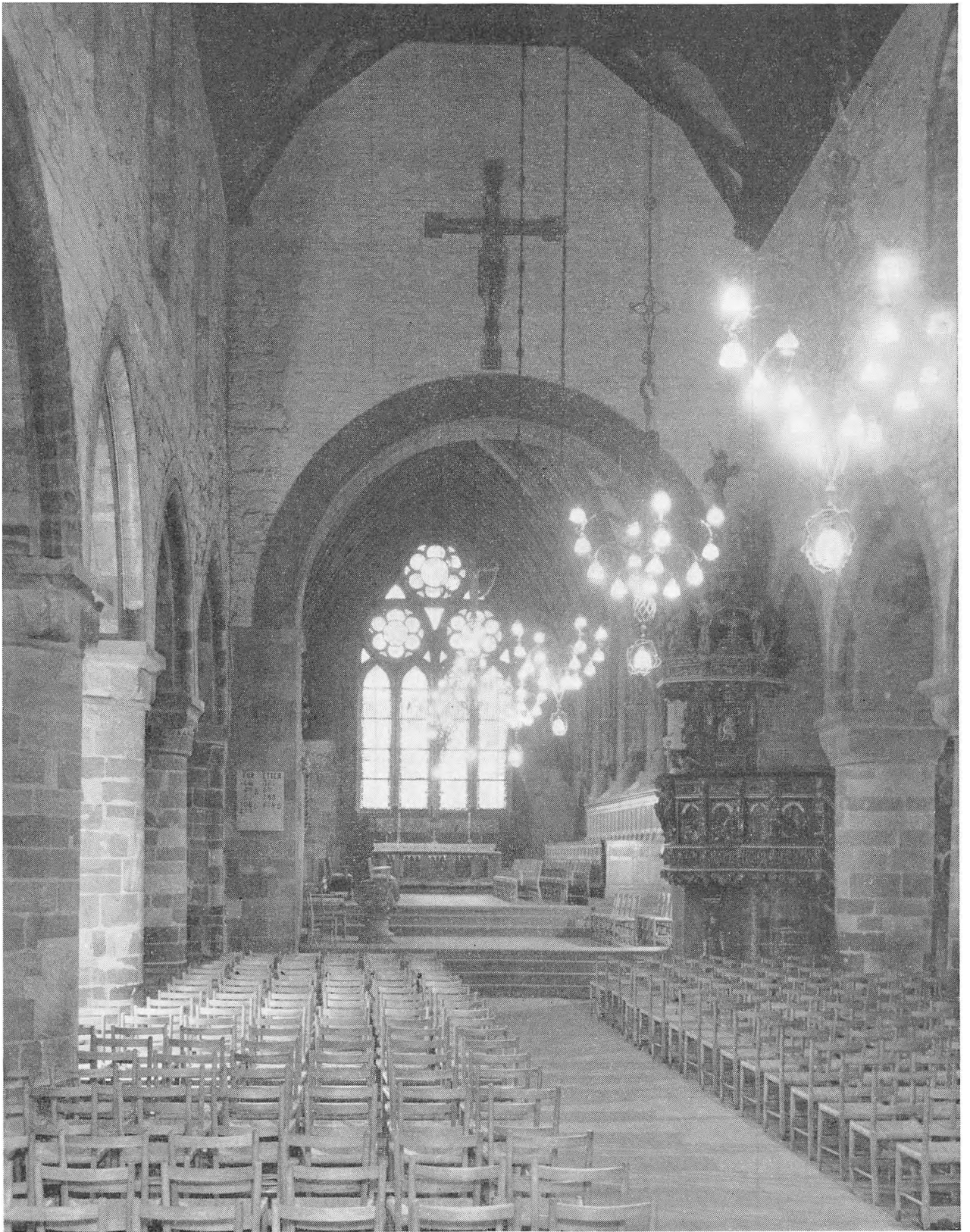

EFTER gudstjenesten 10. oktober 1948 ble kirken stengt og det nye restaureringsarbeidet begynte. Alt inventar fra 1850 ble fjernet. Gulvet blev senket, galleriene i begge korsarmene blev revet. Det gamle sakristi i kirkens sydøstre hjørne blev også revet og erstattet med et 8-kantet kuppelprydet kapell. Med sitt restaurerte interiør fremtrer kirken nu som en verdig representasjonskirke for Norges hovedstad.

I 1938 blev kirkens hovedinngang prydet med Dagfin Werenskiolds kunstverk: bronsedørene. Motivene i de 8 feltene er: *Salige er* 1) de rene av hjertet, 2) de barmhjertige, 3) de som sørger, 4) de forfulgte, 5) de fattige i ånden, 6) de fredsommelige, 7) de saktmodige og 8) de som spottes.

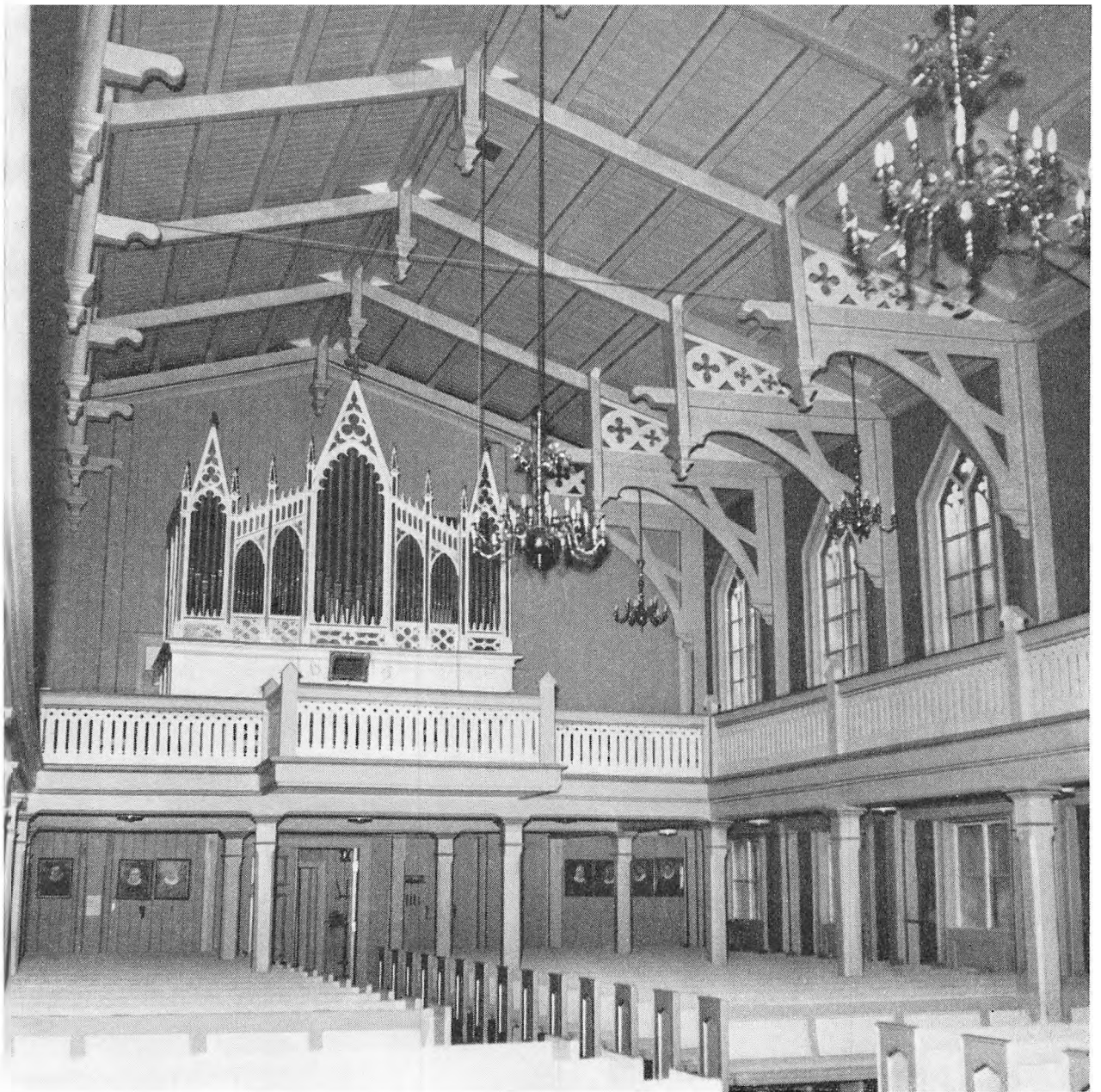
STAVANGER DOMKIRKE er en av de eldste kirkebygninger i Norge, den antas å være påbegynt i året 1128 av biskop Reinald fra Winchester, men stod ferdig først ved midten av århundret. Kirken ble oppført i huggen sten i den massive pompøse normanniske stil som utmerker seg ved sin strenge arkitektoniske oppbygging og ornamentikk. I 1860–70-årene ble kirken restaurert av arkitekt C. F. von der Lippe og påny restaurert i 1942 av arkitekt Eyvind Moestue. Det finnes ingen etterretninger om når domkirkens tårn fikk den høyde og den form de har i dag, men flere omstendigheter taler for at det må være skjedd engang i det første halv-hundre år etter reformasjonen. Kirken er til-egnet helgenen St. Svithun. Under barokken fikk kirken et meget rikt interiør, med den store prekestol og fem svære epitafier, skåret og malt av Anders Smith 1658–78, som de dominerende enkeltheter. – Tilvenstre en detalj fra utsmykningen av prekestolen.

TROMSØ DOMKIRKE er en av Norges største trekirker, bygget etter tegninger av stadskonduktør Christian Henrik Grosch som bl. a. har utformet også universitetsbygningene ved Karl Johans gate i Oslo. Kirken ble innviet 1. desember 1861. Like til den blev bygget hadde Tromsø og det omkringliggende landsogn en felles kirke som fremdeles eksisterer. Det er en korskirke fra ca. 1700, betydelig mindre enn den nye. I domkirkens korvinduer er det innsatt store glassmalerier som ble innviet ved kong Olavs besøk i kirken 30. juli 1961. For noen få år siden ble kirken oppusset og innvendig delvis fornyet. Kirken har 900 sitteplasser.

ORGLET i Tromsø domkirke er ombygget og var ferdigmontert i 1959. Benkene er nye og oppvarmingen av kirken skjer elektrisk i benkenes rygg. Altertavlen er en kopi av Adolf Tidemands altertavle i Bragernes kirke i Drammen. Interiøret preges ellers av galleribrystningen, de mange takrytterne og de store lysekroner av messing.

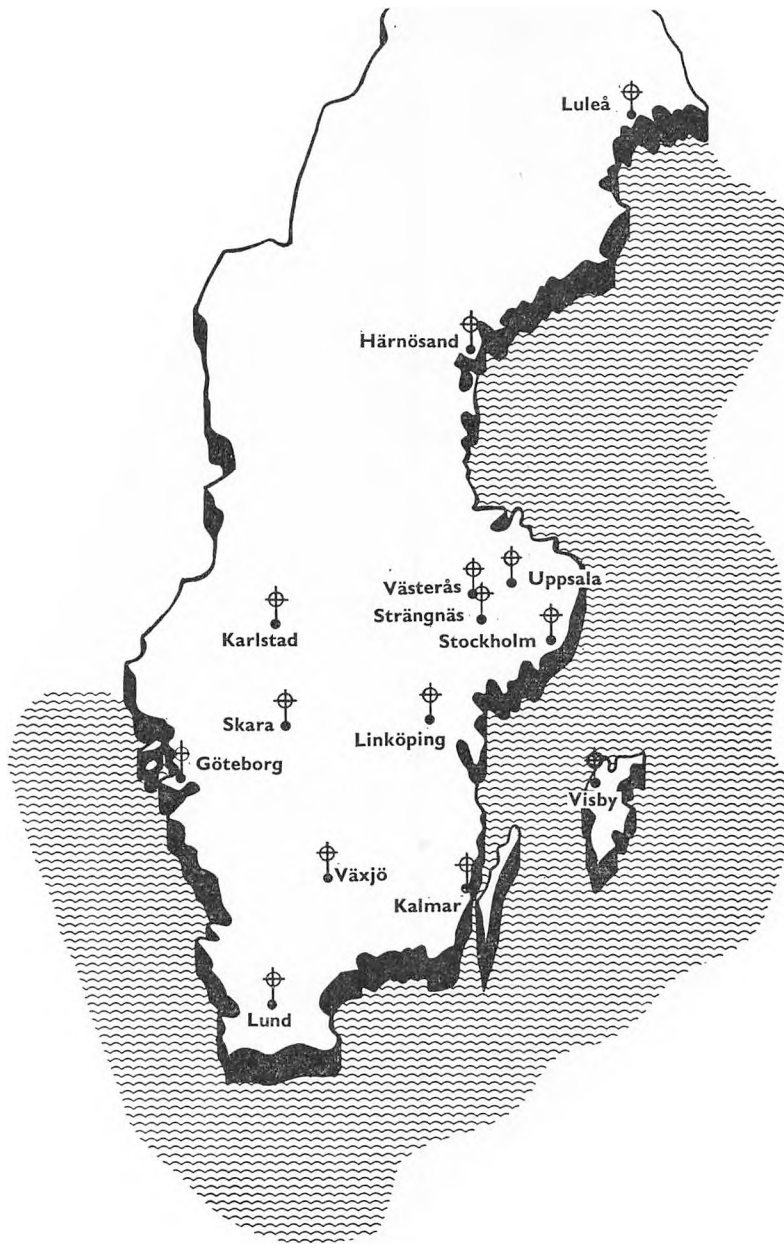
TØNSBERG DOMKIRKE er reist på gammel kirkegrunn. Byen hadde i middelalderen mange kirker, men de ble etter hvert herjet av brann eller nedrevet. Tilslutt stod Mariakirken, Vår Frues kirke, tilbake som byens eneste helligdom, en kirke som antas å være reist i slutten av det 11. århundre. Men den forfalt og kunne ikke reddes. I 1858 stod den nye kirken ferdig-reist. Den er uten galleri og er lys og rummelig. Den er en gotisk langkirke i rød teglsten, bygget etter tegninger av stadskonduktør Christian Henrik Grosch på en tidligere kirkes, Lavranskirkens, grunn.

I 1930-ÅRENE ble det foretatt en restaurering av domkirkens interiør under ledelse av arkitekt Arnstein Arneberg. Det skjedde en forenkling i retning av større kirkelig verdighet. Taket fikk nytt hvelv, korbue ble muret opp og kirken fikk store pussflater i gammel middelalderstil. Kirken fikk nye dristige farver, og til samtlige vinduer ble det skjenket glassmalerier, utført av Per Vigeland.

VED restaureringen som var tilendebragt i november 1939, kom altertavle, prekestol, malerier og et kirkeskip fra to eldre kirker atter på plass. Prekestolen er den gamle fra Mariakirken med relieffer av evangelistene. I en beskrivelse heter det at «hele prekestolens kunst ånder av glede over det hellige ord».

Sverige

*Fädernas kyrka i Sveriges land,
Kärast bland samfund på jorden!
Vida hon samnar från strand till strand,
Fast är hon grundad av Herrans hand,
Byggd till hans tempel i Norden.*

*Allt fick sin vigning i kyrkans samn:
Brudgummens löfte till bruden,
Hemmet, de nyföddas kristna namn,
Kämparnas färd till den sista hamn,
Fanan och konungaskruden.*

J. EKLUND

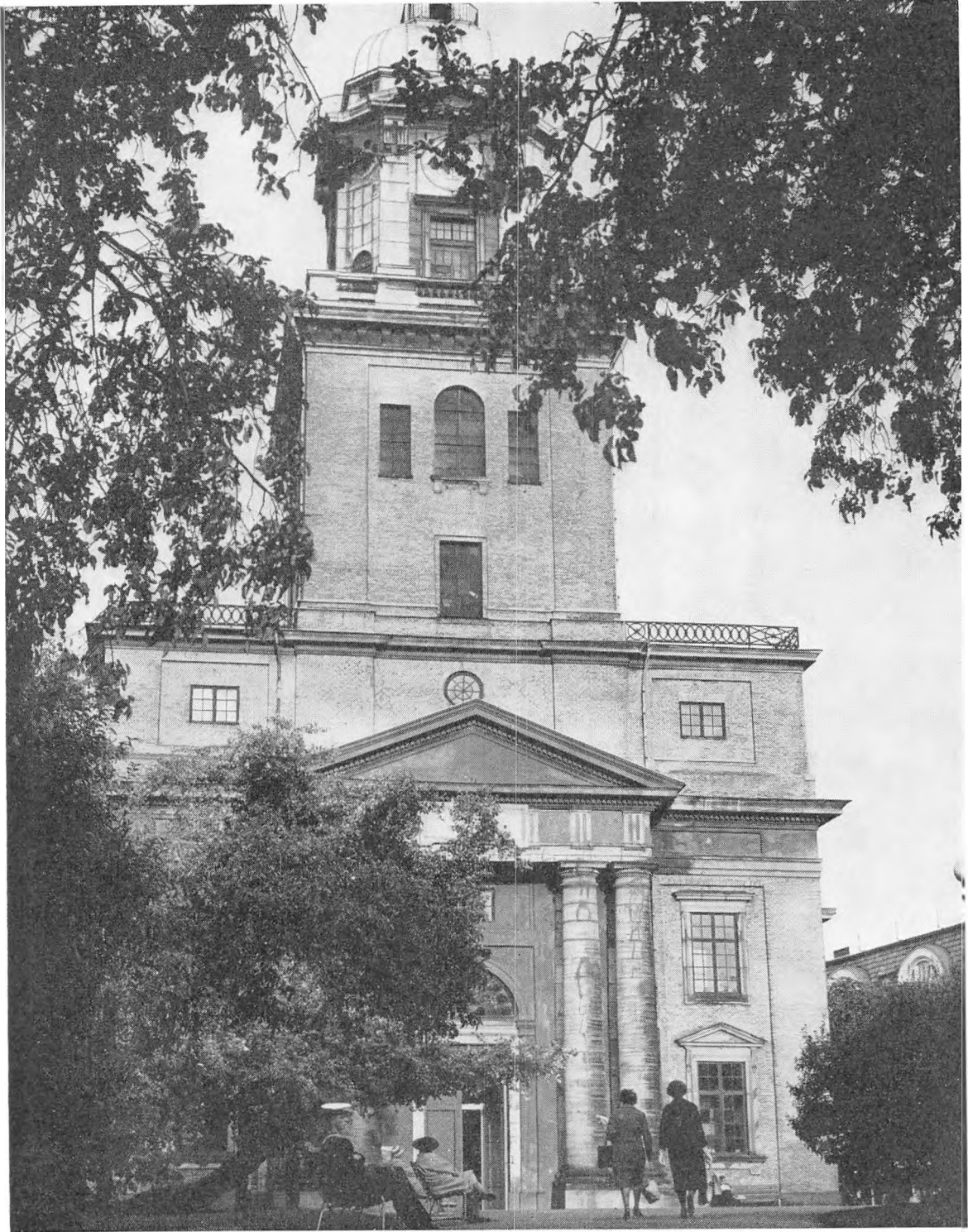

BILD av Göteborgs domkyrka som invigdes 1633 och kallades Gustavi kyrka efter stadens grundläggare Gustav II Adolf. Den har eldhärjats flera gånger senast 1802, efter vilken tid den nuvarande kyrkan uppfördes (1802–15) i nyklassicistisk stil.

HÄRNÖSANDS DOMKYRKA. Den nuvarande domkyrkan invigdes år 1846 och är byggd i nyklassicistisk stil med grekisk tempelfasad. Framför västfasaden finns enstensättning, som utmärker platsen för den gamla domkyrkan. Härnösand blev stift 1647 och omfattade hela Norrland till och med 1904, då Luleå stift avskildes.

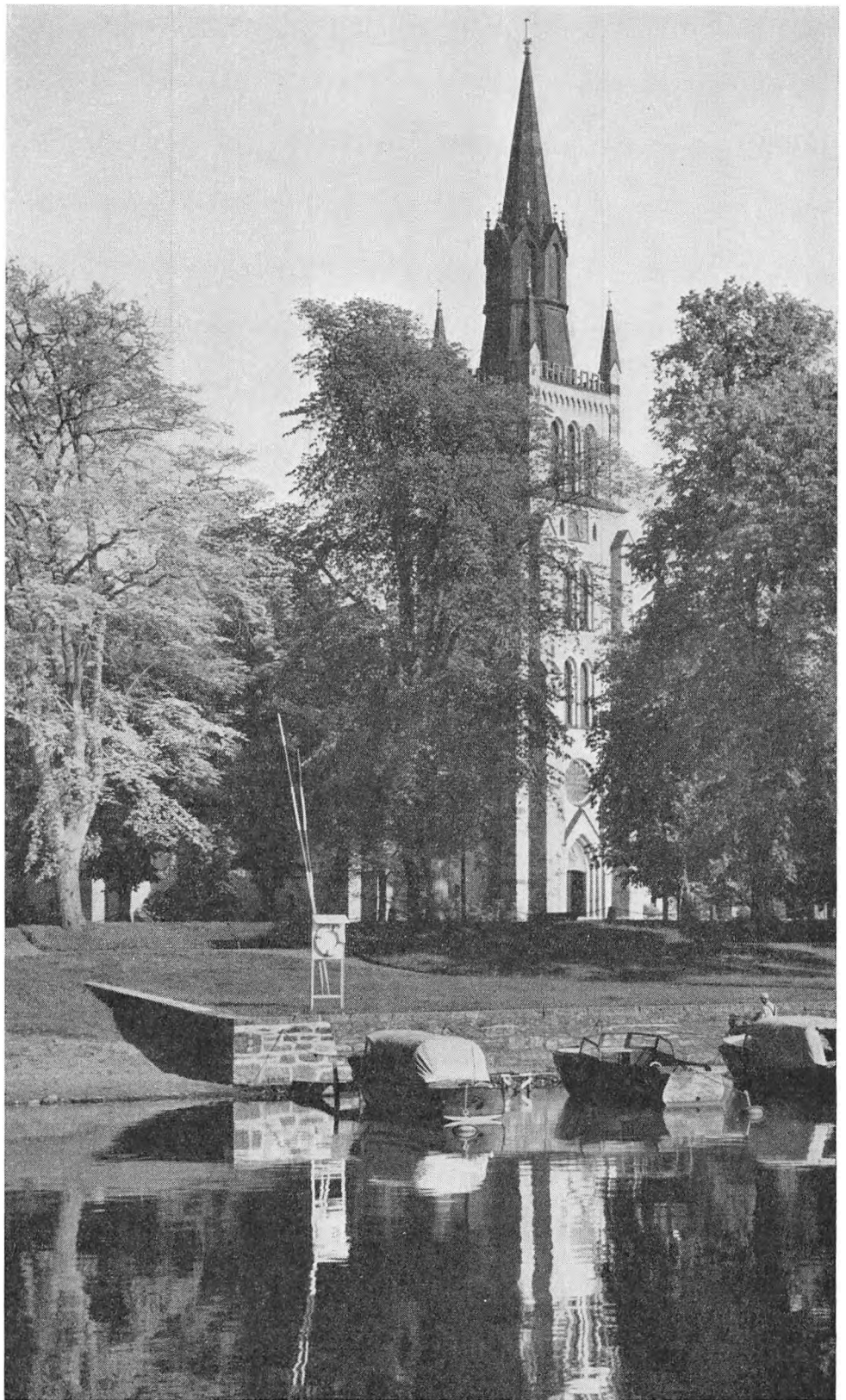
MITTSKEPPET MOT ORGELLÄKTAREN. När rysarna brände kyrkan 1721 räddades en del inventarier, ljuskronor, kyrksilver m.m., som sänkts i Södra Sundet. Även orgelfasaden i barockstil är bevarad från den tidigare kyrkan.

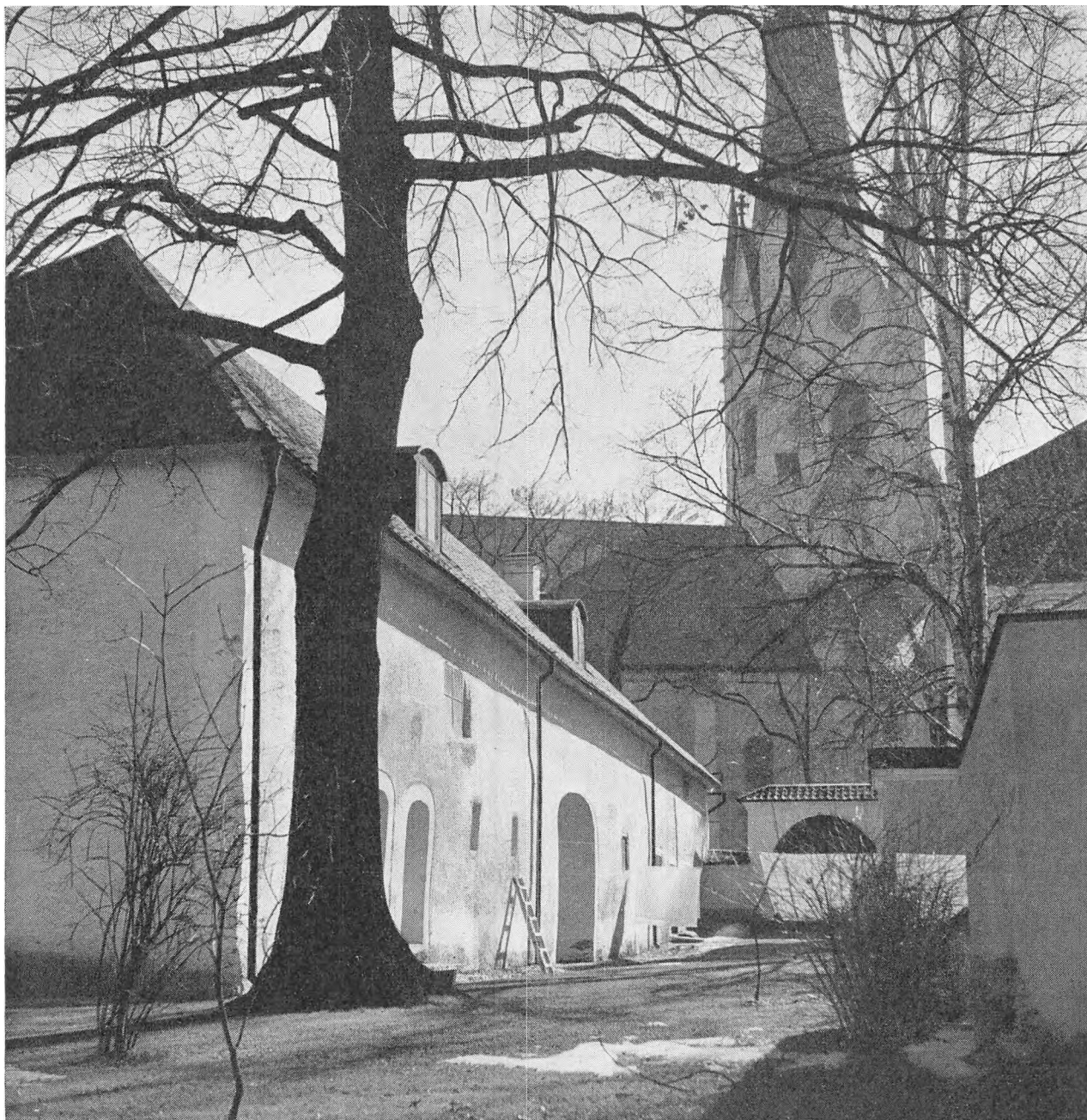

KALMAR DOMKYRKA, Sveriges främsta barocktempel, är ritad av Tessin d.ä., som till förebild haft jesuitkyrkan »Il Gesu» i Rom. Sedan danskarna skövlut Kalmar 1611 och den medeltida kyrkan då förstördes, flyttades staden till Kvarnholmen, där Tessins kyrka började uppföras 1660 i öländsk kalksten och putsat tegel. Nord- och sydfasaderna har utformats som skådefasader efter italienskt mönster. Kyrkan invigdes 1682. Kalmar, som fick sin första biskop 1602, upphörde som stift 1913, då det delades upp mellan stiftet i Linköping och Växjö.

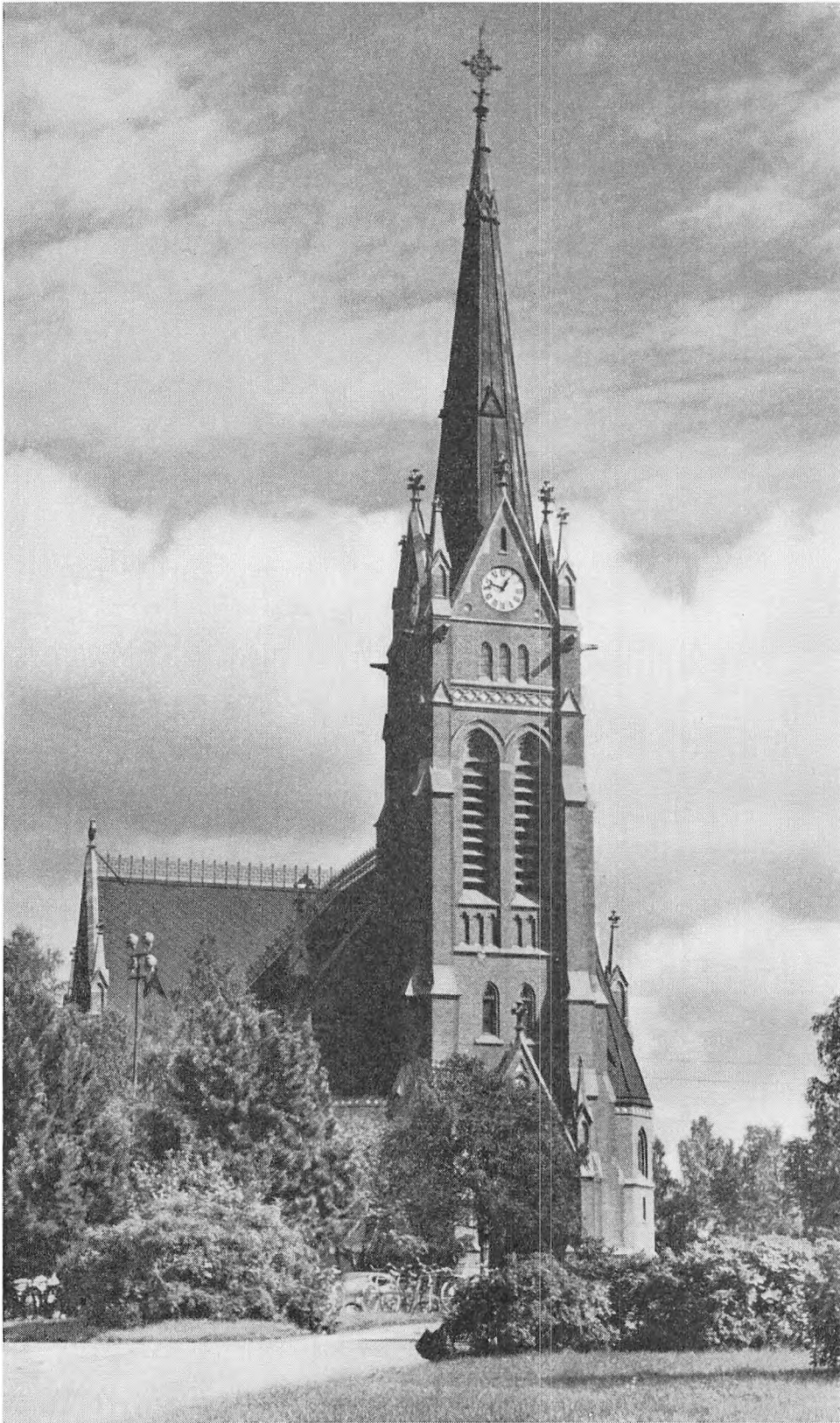
KARLSTADS DOMKYRKA från nordväst, i förgrunden Klarälven. Karlstad har varit stiftsstad sedan 1646. Den nuvarande domkyrkan uppfördes 1724–30 i slätputsad gråsten. Sitt nuvarande utseende fick domkyrkan efter en restaurering i samband med den stora eldsvådan 1865.

LINKÖPINGS DOMKYRKA, exteriör från norr. Domkyrkan är genom sin skulpturala utsmyckning ett av Sveriges märkligaste byggnadsminnen, där skilda tidevarvs stilar smält samman till en helhet. Kyrkan är uppförd i kalksten, den påbörjades i mitten av 1100-talet och avslutades 1516, då biskop Hans Brask bekostade takets kopparbeläggning. Under medeltiden var kyrkan utan torn. Det nuvarande 105 m höga tornet byggdes på 1880-talet i nygotik.

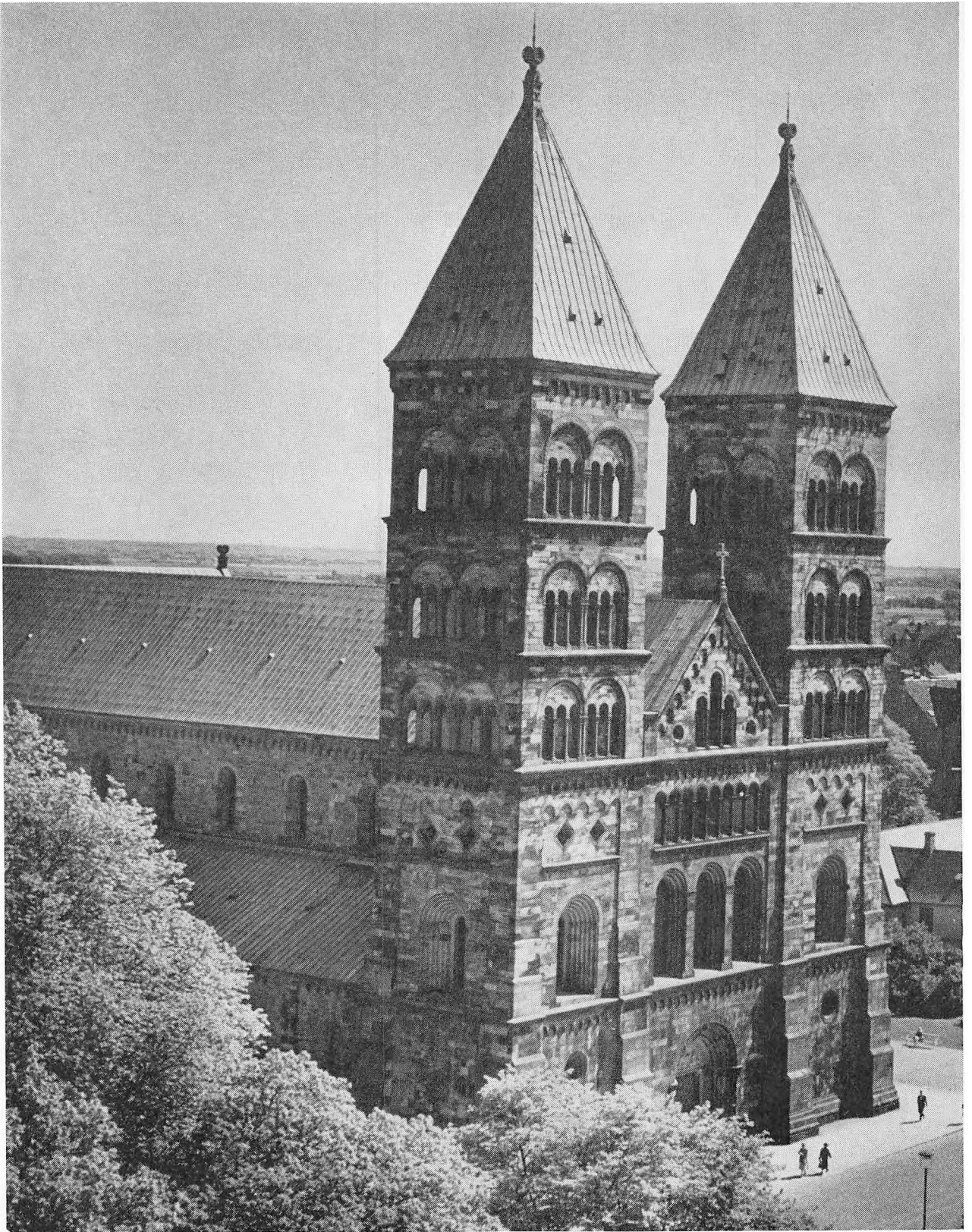
NÄR man träder in under det treskeppiga långhusets valv, får man en stark upplevelse av det majestätiska kyrkorum, som påbörjades under Folkungatiden och fullbordades under Sturarna. I triumfbågen hänger ett stort krucifix från 1300-talet. Altartavlan, en triptyk, är ett inspirerat verk av Henrik Sörensen.

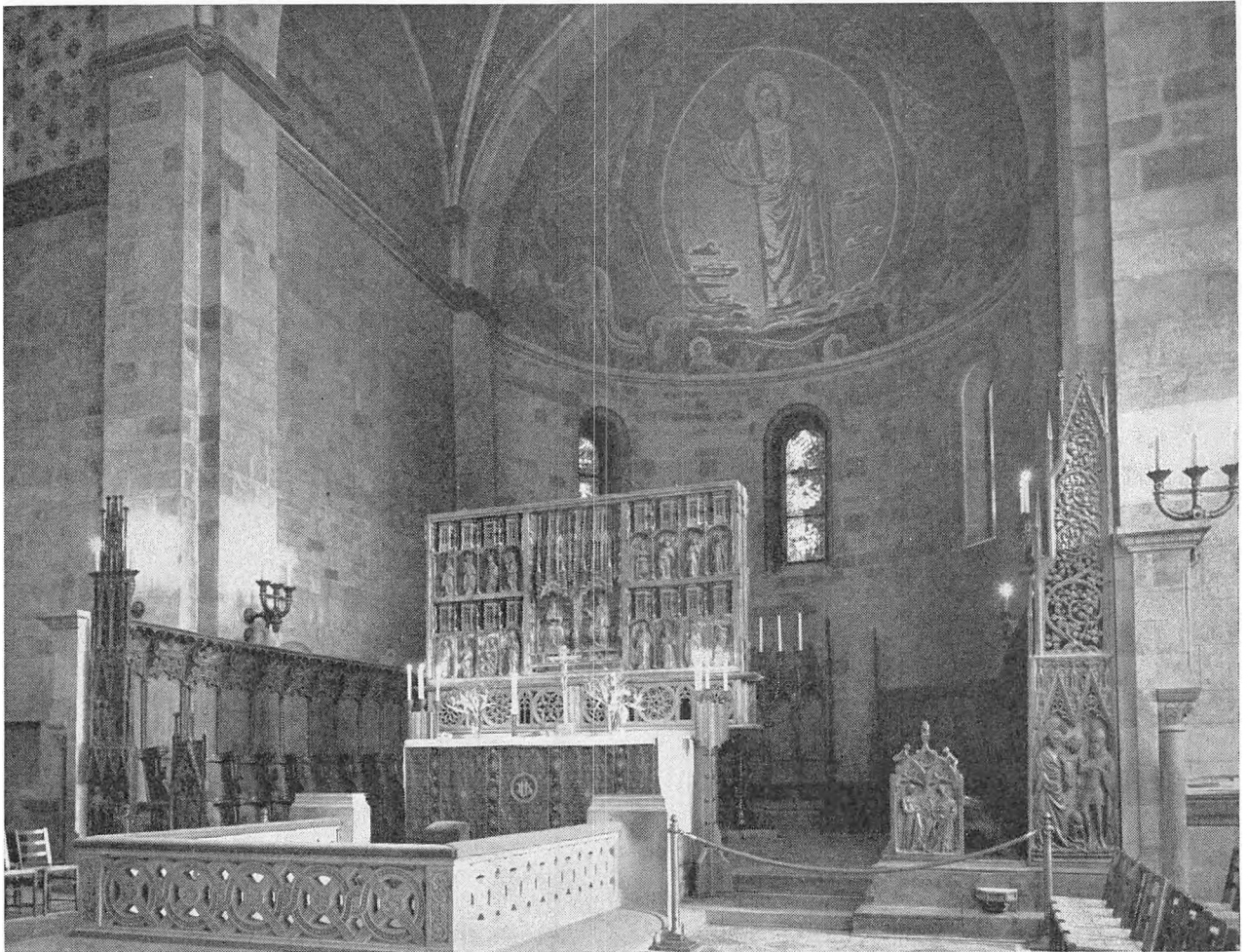

KYRKAN i Luleå, som år 1904 upphöjdes till domkyrka i samband med att Härnösands stift delades, byggdes 1889–93 av cement och tegel i nygotik. Kyrkan restaurerades 1939 och fick då en ny interiör med harmoniska och rena linjer.

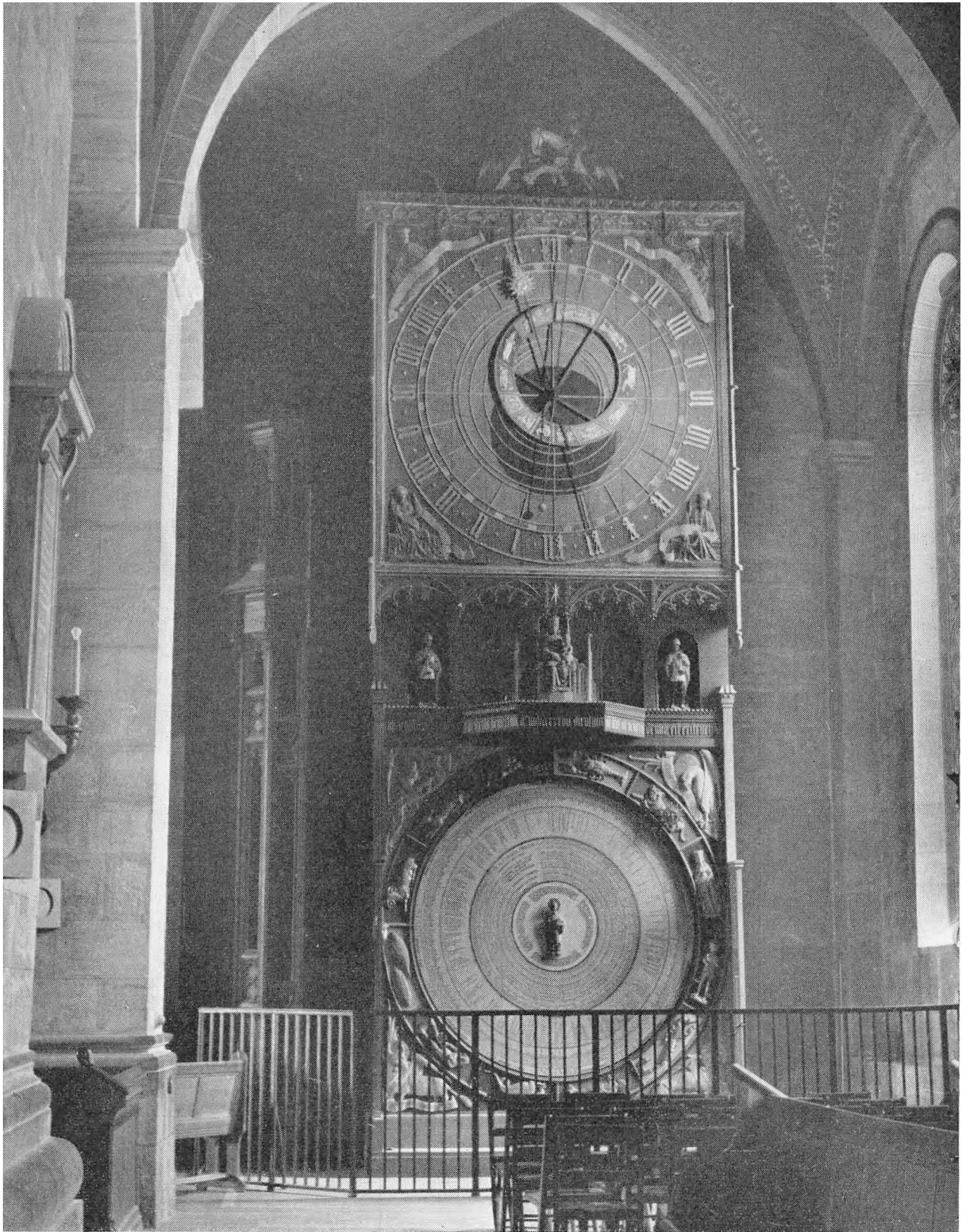
DOMKYRKAN I LUND, exteriör från nordväst. Lund blev biskopssäte omkring år 1000 och ärkesäte för hela Norden år 1103. Norge fick eget primat år 1152 och Sverige 1164. Lundakatedralen förblev dansk domkyrka till år 1658. Kyrkan är uppförd i sandsten och påbörjades 1103, den första arkitekten hette Donatus och kom från Norditalien.

KORET OCH ABSIDEN. Högaltaret prydes av ett altarskåp skänkt år 1398 av Ida Pedersdotter Falk och som framställer hur Maria vid sin sons sida förhärligas i himlen. I absiden skymtar överst Joakim Skovgaards majestätiska mosaik »Kristus med evangelistsymbolerna» samt därunder Emanuel Vigelands glasmålningar. De bägge korstolsraderna i skulpterad ek har inte mindre än 75 sittplatser. De härstammar från 1300-talets slut och utgör ett utsökt prov på gotiken i Norden. (Bilden tagen före pågående restaurering).

MEDELTIDSURET i Lunds domkyrka från omkring 1380 är ett av de äldsta i sitt slag i världen. Det består av en urtavla upptill och ett kalendarium nedtill och visar år, månader, veckor, dagar och timmar, dessutom solens och månens gång genom de växlande årstiderna samt stjärnornas upp och nedgång. Varje dag kl. 12.00 drabbar de båda ryttarna högst upp samman och ger varandra lika många svärdshugg, som slagverket slår, därpå öppnas dörren till vänster om den i mitten tronande madonnan och under tonerna av psalmen »In dulci jubilo» skrider heliga tre konungar bugande förbi Maria med barnet och försvinner genom dörren till höger.

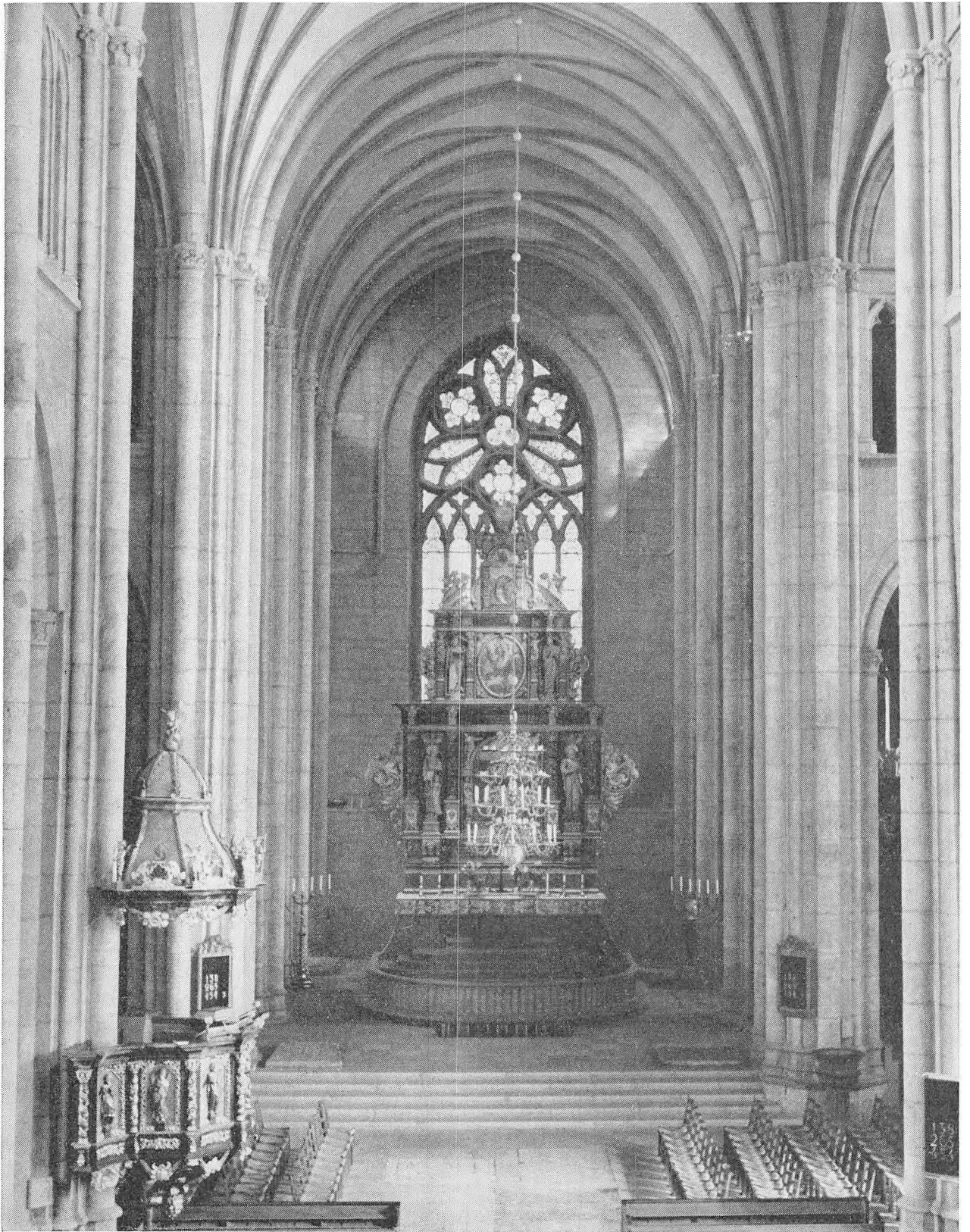

KRYPTAN I LUNDS DOMKYRKA. Ett av den romanska konstens vackraste kyrkorum invigdes år 1123 och användes som dopkyrka. Taket utgörs av 41 korsvalv och två tredelade valv, som vilar på pelare, kolonner och pilastrar, varav två med skulpterade figurer i hög relief, de s.k. »Jätten Finn och hans hustru». Bilden visar kryptans kor med altaret längst i öster och framför detta ett gravmonument över Lunds sista ärkebiskop Birger Gunnarsson (död 1519).

SKARA DOMKYRKA från väster. Skara stift är näst Birka det äldsta i Sverige. Skaradomen invigdes 1140 efter att ha påbörjats på 1060-talet. Kyrkan är uppförd i grå sandsten och står nu som ett monument över åtta århundradens byggande och ombyggnader. Fasaden mot väster bibehåller alltså trots eldsvådor – kyrkan brändes 1566 av danskarna – och restaureringar sin karaktär av autentisk medeltidsarkitektur. I bildens förgrund utgrävningar av klosterruinerna. – Sid. 82: interiör av mittskeppet och koret med huvudaltaret, t. v. predikstol från 1709.

S:T GÖRAN OCH DRAGEN. Kyrkans förnämsta inventarium är det praktfulla, till vänster i koret uppställda S:t Göransmonumentet av Bernt Notke från Lübeck. Det skänktes av riksföreståndaren Sten Sture d. ä., som votivgåva till minne av segern över danskarna vid Brunkeberg år 1471.

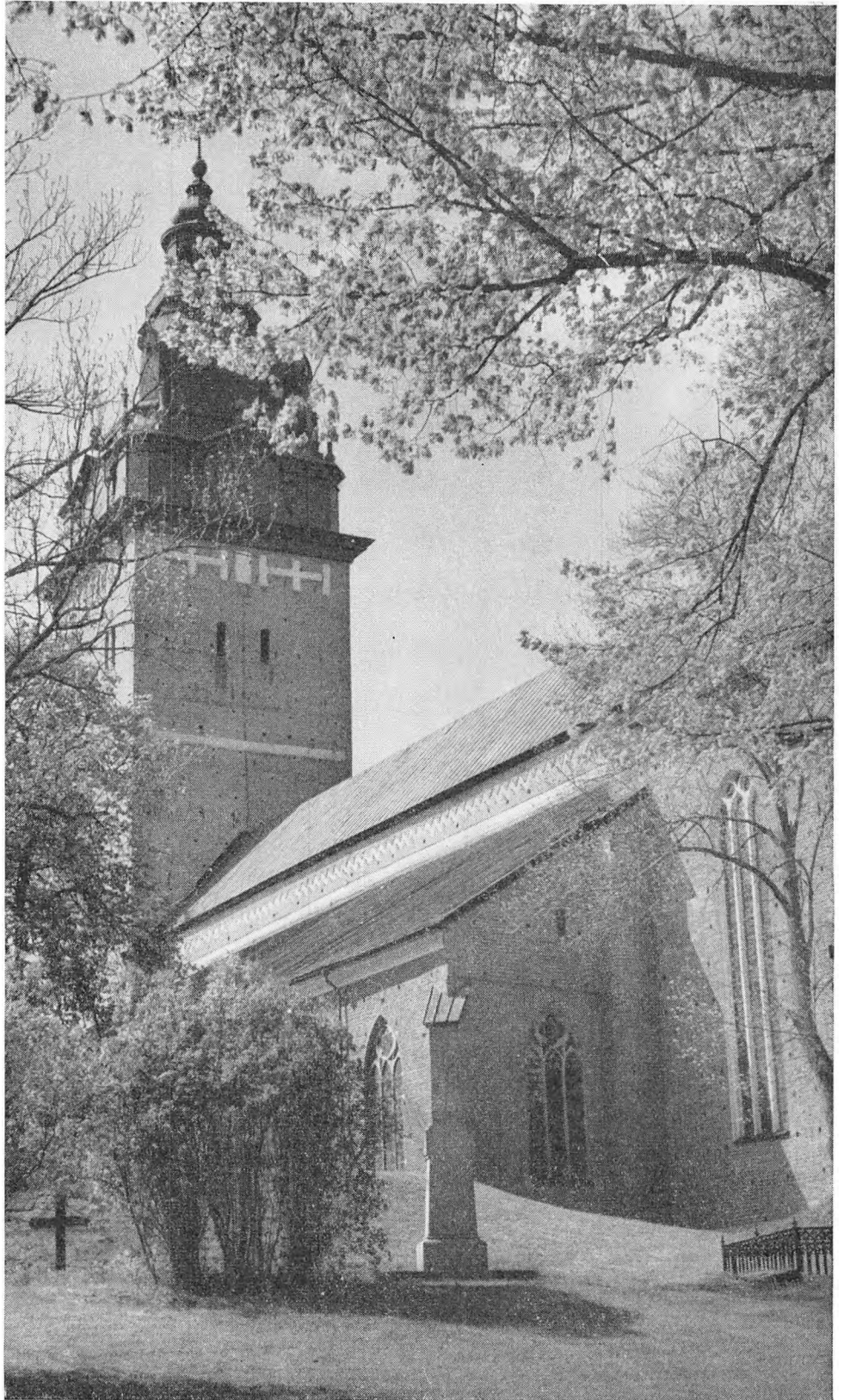
STOCKHOLMS STORKYRKA från Slottsbacken (sid. 83), i förgrunden obelisk, som Gustav III förärat Stockholms borgerskap. S:t Nicolai i Stockholm har sedan medeltiden innehaft en särställning i kyrkligt avseende. Gustav Vasa tillsatte 1556 en ordinarius, som ej fick någon efterträdare förrän 1942, då Stockholms stift inrättades. Storkyrkan invigdes troligen 1306, ett halvsekel efter Stockholms grundläggande. Kyrkan, Stockholms äldsta, är en femskeppig hallkyrka med västertorn uppförd i tegel.

STORKYRKAN. Längst fram i koret syns silveraltaret, utfört i ebenholtz och silver omkring 1650. Framför detta står den höga sjuarmade bronskandeläbern, den s.k. Folkungastaken från medeltiden. Såväl den praktfulla predikstolen som de båda Kungsstolarna är skulpterade efter Tessin d.y:s ritningar av Precht.

PRINSESSAN. Detalj av Bernt Notkes berömda S:t Göransgrupp i Storkyrkan från slutet av 1400-talet.

STRÄNGNÄS DOMKYRKA är uppförd i tegel som en treskeppig gotisk hallkyrka. Den invigdes 1291 av biskop Anund men redan 1120 omnämnes Strängnäs som biskopssäte. I kyrkan har bevarats vackra medeltida kalkmålningar. Många svenska stormän är gravsatta här bl.a. Sten Sture d.ä. och »frihetssångens» biskop Thomas. Det mest egenartade gravmonumentet är Carl IX:s sarkofag, krönt av häst och ryttare i förgylld rustning.

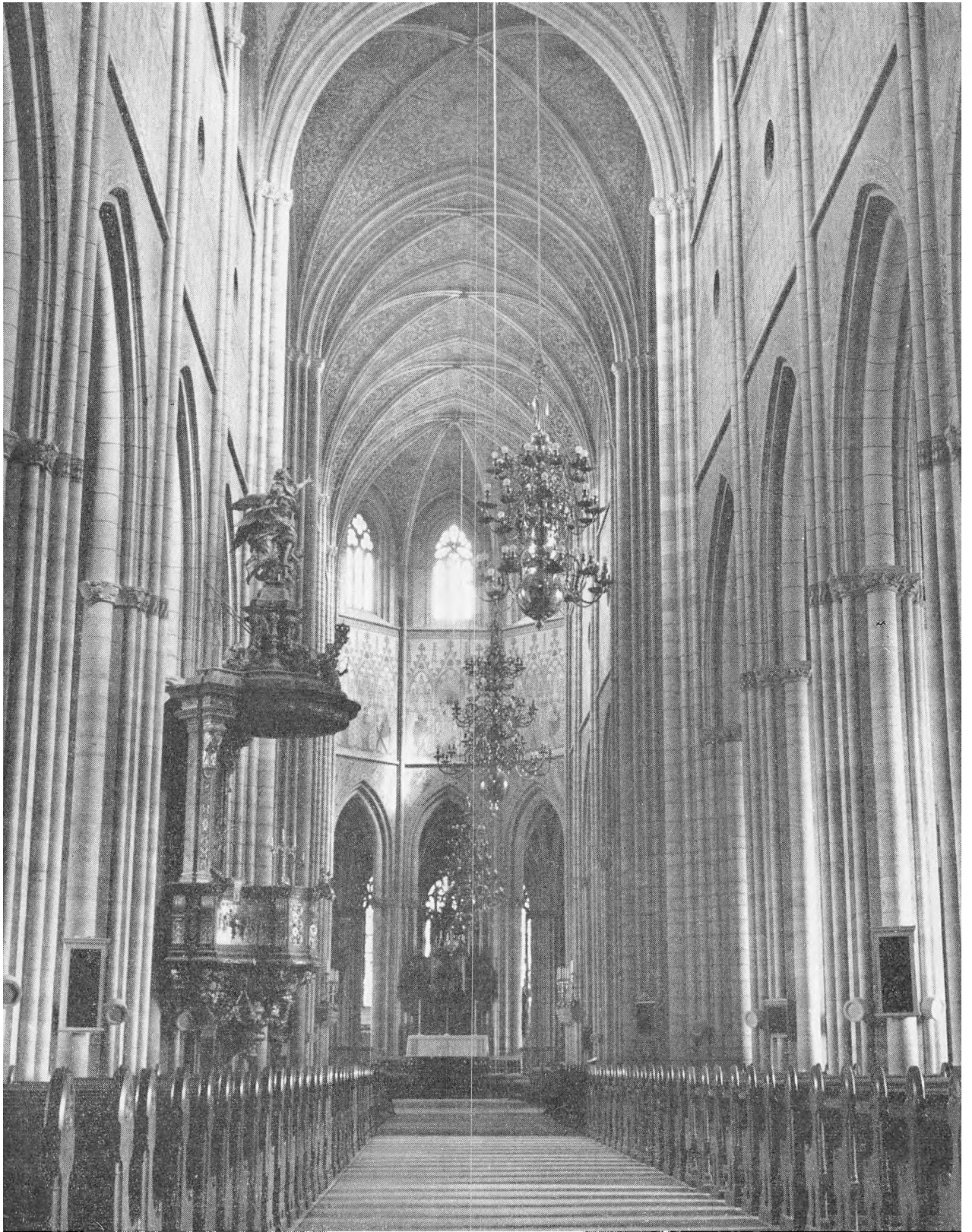

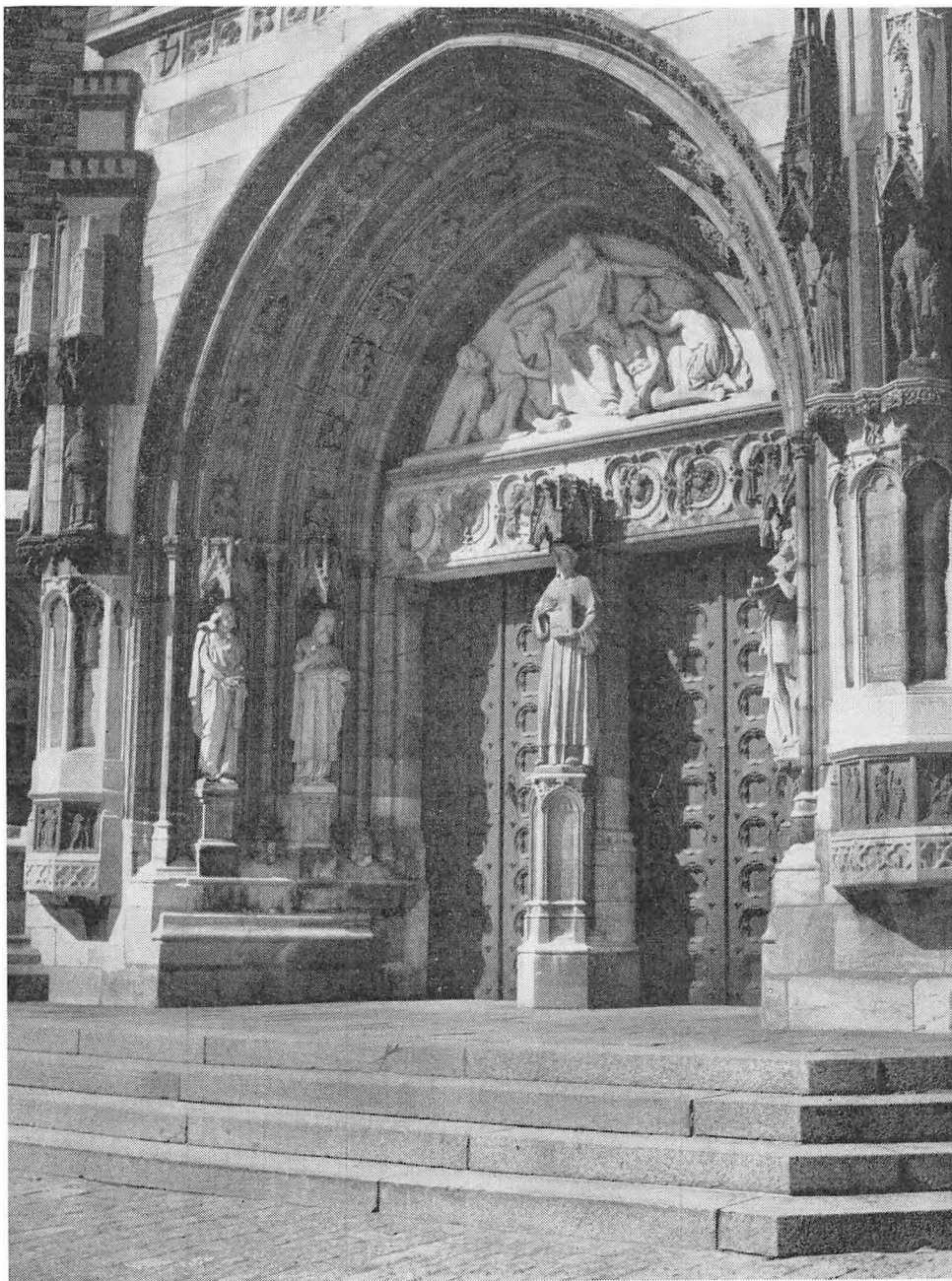

UPPSALA DOMKYRKA från söder. Kyrkan, som är ett och ett halvt sekel yngre än den romanska Lundadomen, är höggotikens storbygge i Sverige. När ärkestiftet 1273 flyttades från Gamla Uppsala till den nya kyrkan medfördes nationalhelgonet S:t Eriks kvarlevor och domens svindlande höga tegelvalv spändes över skrinet med hans krona och ben som under hela medeltiden utgjorde målet för otaliga pilgrimsskaror. Intill 1660-talets slut var domkyrkan i Uppsala kröningskyrka och blev efter reformationen gravkyrka för Gustav Vasa och hans familj.

DETALJ från det praktfulla altarskåpet i Strängnäs, som skildrar Jesu lidandes historia. Inköpt av biskop Rogge från Bryssel år 1490.

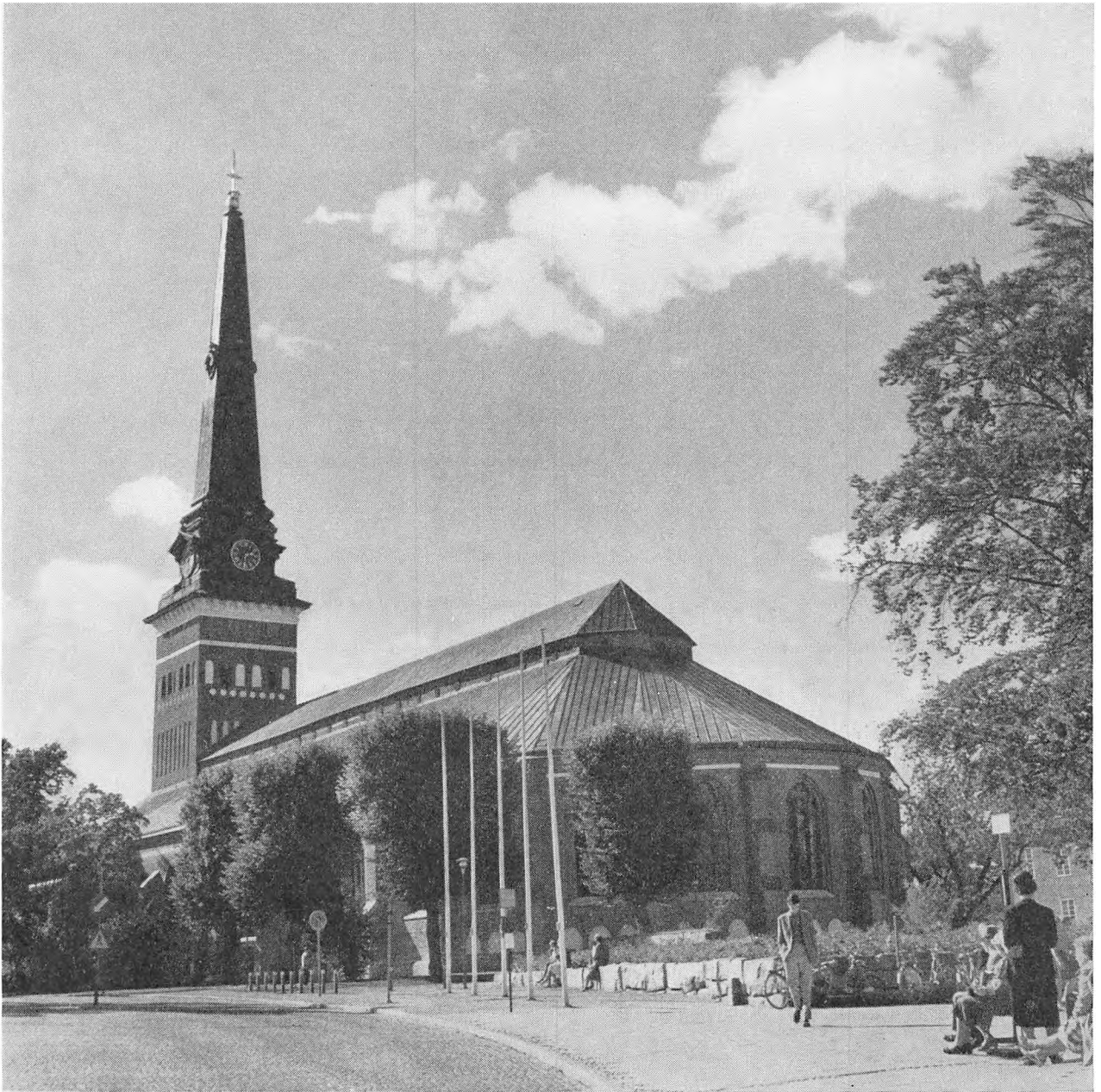

UPPSALA DOMKYRKA, interiör mot koret i öster. Mittskeppets höjdproportioner är med sina rent franska mått enastående i hela Nord-europa.

UPPSALA DOMKYRKAS SYDPORTAL med S:t Laurentius på mittpelaren och välvningens dubbla rader av profeter och apostlar över hans huvud ger oss i svensk täljsten sällsynt goda prov på fransk bildhuggarkonst från början av 1300-talet.

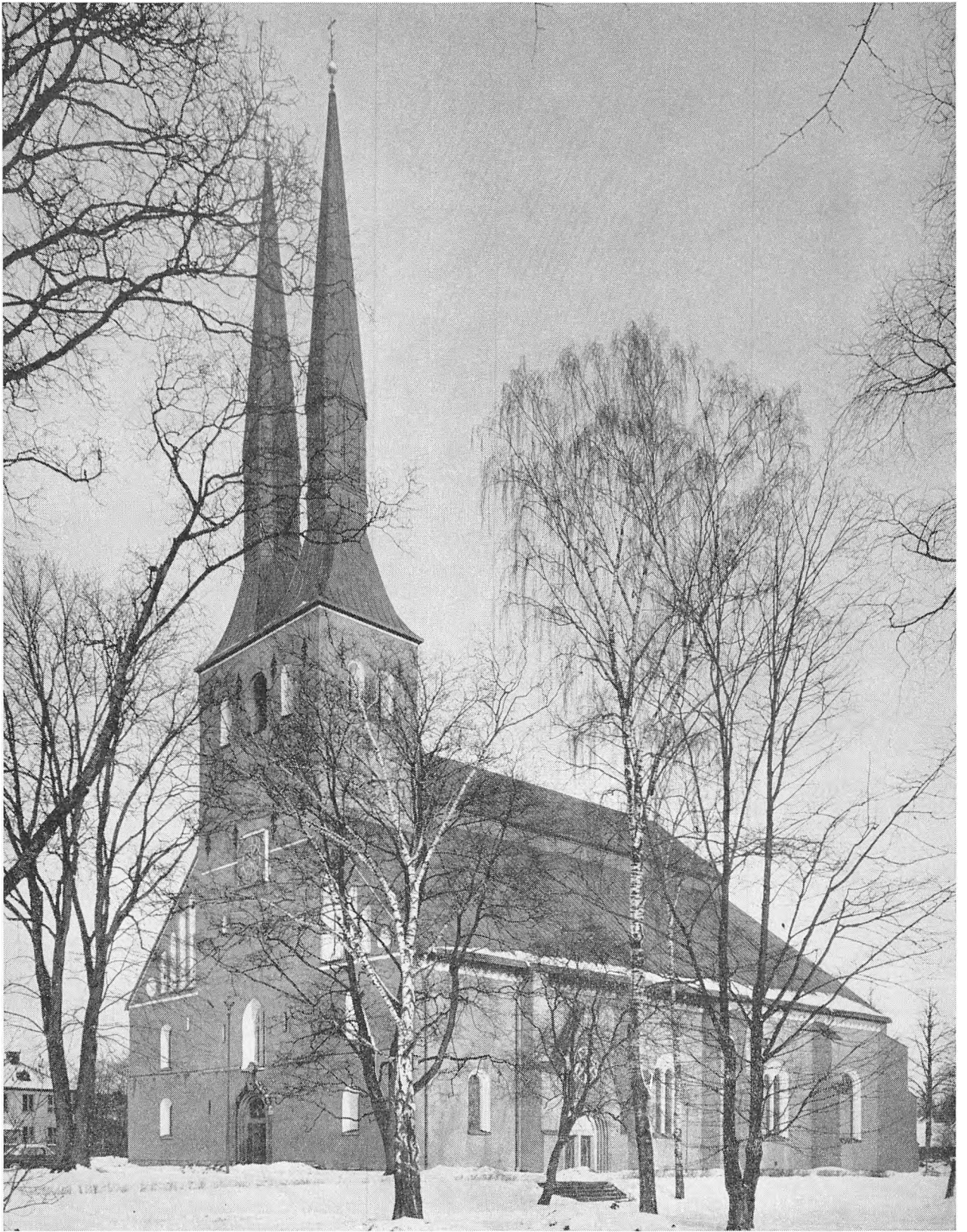
VÄSTERÅS DOMKYRKA, från öster. En kyrka helgad åt Jungfru Maria byggdes i Västra Aros, sedermera Västerås, när denna ort omkring 1153 blev stiftsstad. Kyrkan, som utvidgades avsevärt under medeltiden, är uppförd av tegel i tysk sengotisk stil. 1521 sattes kyrkan i brand av danskarna, varvid tornspiran och taket förstördes. Den nuvarande spiran, en åttkantig obelisk, som reser sig mer än 100 m över marken blev färdig 1694 och har ritats av Tessin d. y.

VISBY DOMKYRKA, exteriör från nordväst. Bland de 16 kyrkor som fanns i Visby under medeltiden är S:ta Maria, den nuvarande domkyrkan, den enda som bevarats till våra dagar. Uppförd under 1100-talet i gotländsk kalksten invigdes kyrkan 1225 av biskopen i Linköping, som fann sådant behag i S:ta Maria att han lät bygga om koret i sin egen domkyrka i liknande stil.

ERIK XIV:S GRAV. Sedan Johan III låtit förgifta sin fångne broder Erik gravsatte han honom i Västerås domkyrka i en kista av ohyvlade furubränder placerade i ett lågt valv, som igenmurades och endast försedd med följande bibelspråk ur Första Konungaboken »Riket är förvänt och vordet min broders, av Herranom är det hans vordet». Drygt 200 år senare lät Gustav III flytta den olycklige Vasakonungens stoft till ovanstående marmorsarkofag, som fått en hedersplats i koromgången.

VÄXJÖ DOMKYRKA. 1163 blev Växjö biskopssäte och den nyuppförda kyrkan uppkallades efter Smålands apostel S:t Sigfrid, den engelske missionären som döpte Sveriges förste kristne regent Olov Skötkonung. S:t Sigfrid dog i Växjö, hans relikier förvarades i domkyrkan till in på 1600-talet. Under Folkungarnas inbördes strider brändes katedralen 1276 och fick svåra skador. När den iståndsattes användes tegel i stället för sten och domkyrkan blev den treskeppiga hallkyrka, som bilden visar. Under nordiska sjuårskrigets slutskede blev kyrkan för andra gången lågornas rov och 1740 slog blixten ned, torn och tak brann och några valv störtade in.

VÄXJÖ DOMKYRKA, högmässa. Efter en genomgripande restaurering invigdes domkyrkan 1960 – ett modernt kyrkorum i ett medeltida skal. De flesta historiskt värdefulla inventarierna hade gått förlorade under de många olyckor som hemsökt kyrkan – men våra dagars arkitekter och konstnärer har tagit vara på det åttahundraåriga arvet. Mittgångens marmormosaik prydes av ett »S» med tre martyrkors till åminnelse av S:t Sigfrid och martyrerna Unaman, Sunaman och Vinaman; de luftiga ljuskronorna verkar lätta mot valvens tyngd och mot det färgsprakande korfönstret i öster avtecknar sig altarets dominerande kors.